

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

MAJA LEŠNJAK – TURŠIČ

**DRŽAVLJANSKA VOJNA IN GENOCID
Študija primera: Državljanska vojna v Ruandi 1994-1997**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
Kardeljeva ploščad 5
Ljubljana**

MAJA LEŠNJAK – TURŠIČ

**Mentorica:
IZR. PROF. DR. LJUBICA JELUŠIČ**

**DRŽAVLJANSKA VOJNA IN GENOCID
Študija primera: Državljanska vojna v Ruandi 1994-1997**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

KAZALO

	Stran
UVOD	1
1. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	3
1.1. PREDMET PROUČEVANJA	3
1.2. CILJI NALOGE	4
1.3. HIPOTEZA	5
1.4. METODOLOGIJA DELA	6
1.5. STRUKTURA NALOGE	6
2. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	7
2.1. VOJNA (splošno)	7
2.2. DRŽAVLJANSKA VOJNA	10
2.3. ETNIČNO ČIŠČENJE	11
2.3.1. Narod, država, etnične skupine	13
2.4. GENOCID	15
2.4.1. Definicija genocida po ustanovni listini Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu	16
2.4.2. Konvencija o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida (9.12.1948)	17
2.4.3. Sociološka opredelitev pojma genocid	19
2.4.4. Značilnosti genocida	20
2.5. INTERVENCIJA	24
3. MEDNARODNA KAZNIVA DEJANJA IN ZLOČINI	26
3.1. VZROKI ZA NARAŠČANJE NASILJA	28
3.1.1. Družbene in ekonomske izključitve	28
3.1.2. Pomanjkanje revolucionarnih ideologij	28
3.1.3. Nekaznovanost za nasilniška dejanja	29
3.2. ČLOVEKOVE PRAVICE	29
3.2.1. Značilnost in zagotavljanje človekovih pravic	32
3.3. ODGOVORNOST DRŽAV IN OSTALIH SUBJEKTOV MEDNARODNEGA PRAVA	34
3.4. KAZENSKA ODGOVORNOST POSAMEZNIKOV PO MEDNARODNEM PRAVU ZA DEJANJA ZLOČINA GENOCIDA, ZLOČINE PROTI ČLOVEŠTVU IN VOJNE ZLOČINE	38
3.5. STALNO MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE (1998)	39
4. REPUBLIKA RUANDA	46
4.1. NEODVISNA RUANDA	47
4.2. DRŽAVLJANSKA VOJNA V RUANDI 1994-1997	49
4.2.1. KDO SO BILI ORGANIZATORJI, MORILCI IN ŽRTVE V DRŽAVLJANSKI VOJNI V RUANDI (1994-1997)	52

4.2.1.1.	Organizatorji pokolov	52
4.2.1.2.	Morilci v pokolih	53
4.2.1.3.	Žrtve pokolov	53
4.2.2.	BEGUNCI KOT POSLEDICA DRŽAVLJANSKE VOJNE	54
4.2.3.	OBLIKOVANJE MEDNARODNEGA KAZENSKEGA TRIBUNALA ZA RUANDO (1994)	58
4.2.4.	GENOCID V RUANDI KOT PROBLEM	62
5.	ZAKLJUČEK	64
6.	SEZNAM VIROV	68
6.1.	SEKUNDARNI VIRI	68
6.2.	PRIMARNI VIRI	70
6.3.	INTERNETNI VIRI	72

KRATICE

GS ZN	Generalna skupščina Združenih narodov (UN Secretary-General)
MKS	Mednarodno kazensko sodišče (International Criminal Court)
MKSJ	Mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje (ICTY – International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia)
MKSR	Mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za genocid in druge hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjene na ozemlju Ruande, in državljanov Ruande, domnevno odgovornih za genocid in druge hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjene na ozemlju sosednjih držav, med 1. Januarjem 1994 in 31. Decembrom 1994 (ICTR – International Criminal Tribunal for the Rwanda)
RPF	Rwandan Patriotic Front (Ruandska domoljubna fronta)
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
UL ZN	Ustanovna listina Združenih narodov (UN Charter)
UNAMIR	UN Assistance Mission for Rwanda (Misija ZN za pomoč Ruandi)
UNOMUR	UN Observer Mission Uganda-Rwanda (Opazovalna misija ZN za območje Uganda-Ruanda)
VS ZN ZN	Varnostni svet Združenih narodov (UN Security Council) Združeni narodi

UVOD

INTER ARMA SILENT LEGES. OB OROŽJU ZAKONI MOLČIJO.

“Ker predstavlja vojna izredne razmere, razveljavlja večino pravnih pravil. Vojna pa je že sama po sebi negacija prava, saj rešuje probleme s silo in ne po pravni poti. Zaradi tega tudi ne upošteva pravnih pravil. Poskusi, da bi potekala po vnaprej postavljenih pravilih, so se doslej vedno izjalovili” (Kranjc, 1994: 124).

Človeška zgodovina je prepredena z dejanji nasilja in okrutnih masakrov. Ljudje so našli številne poti za prizadejanja bolečine in za mučenje določenih ciljnih človeških skupin. Posamezniki in organizacije proučujejo to čudno človeško naravo in se borijo, da bi jo razumeli, saj želijo da bi se odkrila rešitev za njeno odstranitev.

Po uničevalni drugi svetovni vojni, ki je uničila še tisto, kar je ostalo od prve, smo bili priče številnih meddržavnih in medetničnih spopadov ter konfliktov, ki so se odvijali na različnih koncih sveta. Dvajseto stoletje je najbolj krvavo in s sovraštvom prepojeno v celotni zgodovini človeštva. Novejšo zgodovino so zaznamovale predvsem vojne in trpljenje, ki so ga večinoma vzpodbudili etnični konflikti. To stoletje, če že ne epoho, bi lahko predstavili s prikazom evolucije nacionalne zavesti in nacionalistične ideologije. Že pred drugo svetovno vojno se je v literaturi pojavil termin genocid, ki ga je prvi skoval poljski pravnik židovskega porekla Raphael Lemkin. Druga svetovna vojna je vsebovala elemente storitve hudodelstva genocida. Ponavljajoča genocidna dejanja in kolektivno nasilje so strašili skozi dvajseto stoletje.

Genocidna dejanja, ki vključujejo organizirane pokole, so se dogodila v Združenih državah Amerike, Argentini, na Balkanu, v Bangladešu, Bosni in Hercegovini, Burmi, Burundiju, Kambodži, na Kitajskem, Hrvaškem, Kosovu, v Vzhodnem Timorju, El Salvadorju, Etiopiji, Guatemali, Iraku, Irski, Libanonu, Mehiki, Nemčiji, Otomanskem cesarstvu, Rusiji, Ruandi, Južni Afriki, Sudanu, Tibetu, Turčiji in še nekaterih drugih državah. V času konfliktov je morjenje oseb povezano s hudimi kršitvami mednarodnega humanitarnega prava. Če je genocid zagrešen v kontekstu konflikta, se ga lahko kaznuje po univerzalni zakonodaji, ki je bila vzpostavljena leta 1949 v Ženevi.

Vsi ti principi podeljujejo državi pravico do preganjanja in kaznovanja storilcev takšnih resnih zločinov, ki so v ženevskih konvencijah definirani kot hude kršitve. Kazenska odgovornost povzročiteljev dejanj genocida obstaja ne glede na čas, kdaj je bil zločin storjen.

Vojna je družbeni konflikt različne stopnje intenzivnosti in stanje bojevanja s silo. To silo se razume kot oboroženo silo. Vojna je namenoma uničujoča in končni cilj je nasprotniku z nasiljem vsiliti svojo voljo. Strani v oboroženem spopadu se medsebojno omejujejo in celo uničujejo pri doseganju določenih ciljev.

Razmišljanje o tem, kako se vojne končajo, je že dolgo časa glavni cilj politikov in voditeljev držav. Danes je namesto odločanja o tem, kdaj končati vojno, ki se je začela, svetovna moč čisto bolj soočena z načini, kako jo končati. Mednarodna intervencija v državljanskih vojnah je lahko v vojaški ali drugačni obliki. Vojaška zmaga je v državljanski vojni pogosto združena in povezana s širšimi kršitvami človekovih pravic, krutostmi, dejanji hudodelstva genocida, degradacije okolja in drugimi škodljivimi vplivi, ki lahko povzročajo težko ekonomsko rekonstrukcijo in politično spravo.

Danes nobena državljanska vojna ni vedno zgolj notranja. Voditelji takšnih vojn imajo večinoma tudi osebni interes, da se spopad nadaljuje. Glede na naravo takšnih spopadov je tudi razmeroma majhna verjetnost sklepanja kompromisov. Vse državljanske vojne (v obdobju hladne vojne in po njej) so bile posledica različnih religij, regij, etničnih skupin, jezikovnih, ekonomskih in ideoloških razlik.

Za Afriko so po drugi svetovni vojni značilne številne osvobodilne vojne proti kolonizatorjem. Po tem obdobju so se na kontinentu odvijale številne večje in manjše državljanske vojne. V mnogih primerih je bolje govoriti o medetničnih spopadih in pokolih. Še posebej hude so bile vojne v Angoli, Etiopiji, Mozambiku, Ruandi, Somaliji, Sudanu in Ugandi. V vsaki izmed teh vojn je bilo med 500.000 in 1.000.000 izgub, žrtev in smrti, ki so bile povezane z vojnim morjenjem, vojno lakoto in boleznimi. Afriški prizori z eksplozijo kolektivnega in sistematičnega nasilja so bili najbolj slikoviti in eksplozivni v Ruandi in Ugandi. Politični zemljevid sodobne Afrike je tako star komaj nekaj desetletij. Mnoge države še iščejo politično stabilnost. Vladna korupcija in etnične napetosti so resen problem.

Jacques Maritain je v svojem delu *Človek in država* (2002 : 95) zapisal: *“Najhujša skušnjava za človeštvo v obdobjih teme in splošnega kaosa je odpovedati se razumu kot moralnemu vodniku. Razumu se ne smemo nikoli odreči. Naloga etike je skromna, a plemenita. Je v tem, da usmerja spremenljivo uporabo nespremenljivih moralnih načel celo sredi agonije nesrečnega sveta, dokler v njem obstaja vsaj žarek človečnosti.”* Vsako sredstvo ni kar dovoljeno. Vedno velja moralno načelo, da cilj ne opravičuje sredstev. Moralna presoja bo zmeraj razločevala med dobrimi in slabimi sredstvi, toda razmejitvena črta se bo premaknila. Resnični razsodnik je vest. Rzsodnik niso namreč abstraktna načela, ki ždijo v platonskih nebesih ali v slovarju pravnih pojasnil. Ni pravnega kodeksa, ki bi bil človeku v pomoč. V temni noči, polni pasti, je od posameznikove vesti, razuma in moralne vrline odvisno, ali bo v posameznem primeru sposoben pravilne moralne presoje.

V okviru svoje diplomske naloge bom proučevala državljansko vojno ter elemente in oblike storitve hudodelstva genocida in s tem povezano odgovornost za ta hudodelstva. Za primer sem vzela državljansko vojno v Ruandi, kjer so se leta 1994 Hutujci lotili genocidnega programa proti Tutsijem in so jih označili kot sovražnike celotne države.

1. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

1.1. PREDMET PROUČEVANJA

Predmet proučevanja v diplomski nalogi bo raziskovanje elementov in značilnosti zagrešitve hudodelstva genocida, ki se je zgodil med državljansko vojno v Republiki Ruandi (v nadaljevanju: Ruanda) leta 1994. Proučevanje bo temeljilo na pregledu vloge in naraščanja nasilja ter kriminala, ki lahko privedeta do zaostrovanja družbenih razmer v državi in s tem do državljanske vojne. Gre za proučevanje ene izmed oblik nasilja, ki je aktivno povzročeno s strani državnih in vojaških vodij, skupin ter navadnih državljanov. Državlansko vojno v Ruandi bom proučevala v obdobju med letoma 1994 in 1997.

Proučevanje sem razširila na področje definiranja Mednarodnega kazenskega tribunala za Ruando (v nadaljevanju: MKSR) ter njegovih pristojnosti in Mednarodnega kazenskega sodišča (v nadaljevanju: MKS). Ker so z državljansko vojno v Ruandi povezane hujše kršitve mednarodnega humanitarnega prava, bom na kratko podala bistven pogled na ta del ter vojaške in humanitarne intervencije, ki so bile sprožene v času državljanske vojne v Ruandi s strani Varnostnega sveta Združenih narodov (v nadaljevanju: VS ZN) na podlagi 7. poglavja Ustanovne listine ZN (v nadaljevanju: UL ZN). Proučevala bom torej tudi humanitarno stran in zato se nikakor ne morem izogniti vsaj osnovnemu vpogledu v človekove pravice. V poglavju o človekovih pravicah bom navedla temeljne značilnosti človekovih pravic in njihovo zagotavljanje. Kaznivemu dejanju nujno sledi ustrezna sankcija. Odgovornost za kazniva dejanja je tako na strani držav kot tudi na strani posameznikov. Pregled te odgovornosti in ustreznega sankcioniranja bom izvedla iz pregleda mednarodne zakonodaje, predvsem s področja mednarodnega humanitarnega prava ter delovanja mednarodnih kazenskih sodišč. Predmet proučevanja je torej tudi del področja mednarodnih odnosov oziroma mednarodne skupnosti.

Posledice vojne se kažejo v velikem številu ubitih vojakov, civilistov, degradacije okolja, gospodarskih, kulturnih in družbenih spremembah. Vojna v Ruandi je povzročila tudi veliko število beguncev v sosednje države. Genocida leta 1994 se bomo spominjali kot ene največjih človeških tragedij našega časa. Mednarodna skupnost je intervenirala, a žal prepozno. Dogodila se je velika humanitarna katastrofa. Predmet proučevanja je torej tudi področje mednarodnega posredovanja oziroma humanitarnih intervencij.

1.2. CILJI NALOGE

V diplomski nalogi sem si zastavila več ciljev, in sicer:

1. Prvič: opredelitev in definiranje pojmov:
 - a) državljanska vojna,
 - b) etnično čiščenje,

c) genocid

ter s tem povezanih kriminalnih dejanj, ki so se zgodila v Ruandi.

Poizkušala bom določiti njihove temeljne značilnosti in posledice za družbo. Na kratko bom predstavila področje mednarodnih intervencij, zlasti humanitarnih, ki so se sprožile v času državljanske vojne v Ruandi.

2. Drugi cilj je predstaviti tiste oblike družbenega nasilja, ki vplivajo na nacionalno varnost ter v zvezi s tem njegovo sankcioniranje.
3. Oceniti uporabo vsebine Konvencije o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida iz leta 1948 ter podati splošno oceno delovanja ZN pri odpravljanju in sankcioniranju genocidnih dejanj, ki so se zgodila v Ruandi.
4. Eden izmed ciljev je oceniti vlogo in kakovost humanitarnih intervencij, ki so bile prisotne ob državljanski vojni v Ruandi.
5. Splošni cilj je potrditi hipotezo, ki jo bom predstavila.

1.3. HIPOTEZA

Glede na predmet proučevanja sem si zastavila naslednjo splošno hipotezo:

Uporaba določenih oblik hudodelstva genocida v državljanski vojni ima z vidika zločinov proti človeštvu nujno mednarodno kazensko odgovornost organizatorjev in voditeljev.

V diplomski nalogi bo zato poudarek predvsem na raziskovanju elementov genocida in etničnega čiščenja. To hipotezo lahko preverjamo na primeru državljanske vojne v Ruandi.

Iz splošne hipoteze sem zato izpeljala naslednje izvedene hipoteze:

1. Državljska vojna v Ruandi je bila grožnja mednarodnemu miru in varnosti.
2. V času državljanske vojne v Ruandi je bilo vmešavanje Združenih narodov v notranje zadeve države upravičeno.

3. Pri sankcioniranju odgovornih povzročiteljev genocidnih dejanj, v Ruandi se pojavljajo težave, kar ima vpliv na stabilnost miru v regiji.

1.4. METODOLOGIJA DELA

Pri pisanju diplomske naloge bom uporabljala naslednje družboslovno raziskovalne metode:

- a) opisna metoda, uporabljala jo bom za pojasnjevanje in opredeljevanje definicij in pojmov državljanska vojna, genocid in etnično čiščenje ter ko bom opisovala razloge za nastanek Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando ter njegove pristojnosti in najpomembnejše dele Konvencije o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida;
- b) zgodovinska metoda, uporabila jo bom pri navajanju zgodovinskih dejstev;
- c) metoda analize vsebine, v pomoč mi bo pri kritičnem vpogledu in zbiranju informacij ter podatkov iz raznih pisnih virov: primarnih (dokumenti) in sekundarnih (knjige).

1.5. STRUKTURA NALOGE

Diplomsko delo sestavlja pet poglavij, ki so vsebinsko povezana. Prvo zajema metodološko-hipotetični okvir, kjer bom predstavila predmet in cilje proučevanja ter zastavljene hipoteze. V drugem bom razložila temeljne pojme. Opredelitev pojma genocid v tem poglavju obravnavam tudi z mednarodnopravnega vidika v okviru Konvencije o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida iz leta 1948 in iz sociološkega vidika. Na podlagi opredelitev pojma genocid predstavljam v tem poglavju tudi osnovne značilnosti genocida. V tretjem obravnavam mednarodna kazniva dejanja

in zločine, saj spada genocid med kazniva dejanja po mednarodnem pravu v skladu s Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida (1948). V okviru tega poglavja obravnavam vzroke za naraščanje nasilja, človekove pravice ter odgovornost mednarodne skupnosti in kazensko odgovornost posameznikov po mednarodnem pravu za dejanja zločina genocida. Predstavila bom osnovni vpogled v Stalno mednarodno kazensko sodišče. V četrtem poglavju obravnavam Ruando, kjer predstavljam njene družbene in zgodovinske značilnosti. Na podlagi obravnave državljanske vojne v Ruandi med leti 1994 in 1997 bom poizkušala opredeliti posledice te vojne ter analizirati genocid, ki se je zagrešil med omenjeno vojno. Predstavila bom tudi posredovanje mednarodne skupnosti in rezultate MKSR. V to poglavje sem zato vključila tudi poglavje o oblikovanju MKSR. V petem bom podala svojo presojo, koliko je bila mednarodna skupnost uspešna pri problemu preprečevanja državljanske vojne in genocida v Ruandi ter pri obsodbi zločinov.

2. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

SI VIS PACEM, PARA BELLUM.

ČE HOČEŠ MIR, SE PRIPRAVLJAJ NA VOJNO.

Rek, ki ga zgodovina žal vedno znova potrjuje. V mednarodnih odnosih velja kljub lepim besedam in resolucijam v glavnem samo dejanska moč. Obrambna sposobnost države je glavni garant njene varnosti. Enostranske razorožitve so se vedno izkazale kot skušnjave za močnejše sosedo. Praktični problem reka je po eni strani v neracionalnosti vojaških krogov, ki pri oboroževanju nimajo nobene mere, po drugi strani pa v njihovih političnih ambicijah, ki rastejo z dejansko močjo (Kranjc, 1994: 229).

2.1. VOJNA (SPLOŠNO)

Med najustreznejše definicije vojne sodi opis Antona Beblerja, ki vojno razlaga kot “izredno zaostren družbeni spopad, v katerem se družbene skupnosti (plemena, ljudstva, narodi, razredi, rasne, etnične, verske in druge skupnosti), gibanja, države in združenja

držav kontinuirano in organizirano na vseh straneh borijo za uveljavitev svojih ciljev, ob pretežni uporabi množičnega oboroženega boja, ki po obsegu in posledicah bistveno presega druge oblike oboroženega nasilja na isti ravni družbenega razvoja, in vojaške tehnologije" (Enciklopedija Slovenije, 2000: 315). Vojna je tako organiziran oborožen spopad (boj) ljudi in je neposredno pogojen in povezan s pojavom in razvojem različnih družbenih skupin, katerih osnovni zakoni so istočasno tudi zakoni razvoja vojne. Vojske so skoraj vedno odločilni faktor pri izidu vojne.

Vojne se pričnejo z vojno napovedjo. To je notifikacija oziroma formalna izjava države, s katero ena sporoči drugi svojo odločitev o začetku vojnega stanja (Jogan, 1997: 24). Vojna napoved mora biti jasna, ne sme dopuščati dvoma glede vsebine in mora vsebovati navedbo razlogov za začetek vojnega stanja. Vojno stanje se lahko prične tudi brez vojne napovedi, z začetkom sovražnosti med državama. Kot ugotavlja Jogan (1997: 25) v takšnih primerih *"lahko nastane vprašanje, kdaj in kdo je prvi storil sovražno dejanje, ki pomeni začetek vojne"*.

Vojna je ena izmed neobičajnih in konfliktnih situacij. Je ekstremni primer skupinskega vedenja in usmerjenosti in je edino zelo široko zatekanje k nasilju. Proučevanje teh širših kategorij pri raziskovanju specifičnih značilnosti vojne – neobičajno državno pravo med enakostjo, spopadi med družbenimi skupinami, sovražno vedenje širših intenzivnosti, mednarodno nasilje z uporabo oboroženih sil – lahko razjasni fenomen vojne, čeprav vojna ne obstaja, razen ko se sovražnost in nasilje istočasno dogajata in nedvomno zato uprizarjata novo situacijo, ki jo pravo in prepričanje označujeta kot vojno. Z združitvijo vseh vidikov se vojna vidi kot pravo in oblika konflikta z visoko stopnjo zakonitosti, enakosti, prepričanja in nasilnih razmerij med organiziranimi družbenimi skupinami, zakonitih pogojev, v katerih enakost dovoljuje dvema ali več nasilnim skupinam, da pričnejo s konfliktom, v katerem so udeležene oborožene sile. V širšem smislu bi pojem vojne lahko definirali kot nasilen spopad med različnimi, a hkrati podobnimi entitetami. Pojmujemo jo lahko kot bitko med dvema ali več primitivnimi plemeni ali sovražnost med dvema ali več modernimi nacionalnimi državami. Po sociološkem pojmovanju je bojevanje razumljeno kot vojna le, če vsebuje konflikt in predstavlja družbeno prepoznavno obliko znotraj družbe, v kateri se pojavi. Vojna je torej družbeno prepoznavna oblika medskupinskega konflikta, ki vključuje nasilje (Wright, glej Freedman, 1994: 69-70).

Osnovno vsebino vojne oziroma oboroženega spopada tvori oborožen boj, vendar pa se vojna ne vodi samo z njim. Pri tem je potrebno omeniti navedbo dr. Antona Žabkarja (2003: 142), ki pravi, da je “*oborožen boj kot kategorija, ožji od vojne*”. Avtor navaja štiri bistvene dejavnike, ki vplivajo na potek in končni rezultat oboroženega boja. Ti so (Žabkar, 2003: 142-152):

1. **ljudje** (oboroženi pripadniki vojaške sile obeh spopadenih strani, civilno prebivalstvo, ki na različne načine sodeluje z gverilci, pomembno je njihovo znanje, sposobnosti),
2. **materialno-tehnična sredstva** (oborožitev in vojaška oprema) (konvencionalni sistemi: ognjena orožja posameznikov in skupin, bojne platforme (tanki, ladje, letala); nekonvencionalni sistemi: jedrske, kemične in biološke bojne glave, vojaški umetni sateliti, geofizikalna orožja, energetska orožja, neubojna in manj kot ubojna orožja),
3. **prostor** (kopno, morje, zrak, vesolje),
4. **čas** (trajanje oboroženega boja, prostor, ura, dan in mesec določenega leta, v katerem poteka oborožen boj, meteorološki in klimatski pojavi, ki vplivajo na priprave in potek oboroženega boja).

Iz vseh do sedaj naštetih definicij lahko vidimo, da boj lahko vključuje v sebe še druge oblike boja. Obsega tudi razne strategije posrednega nastopanja subjektov pri vodenju vojne oziroma spopada. Pri tem igra zelo pomembno vlogo znanje. Predstavlja enega od sredstev za doseg zmage v vojni (uničenje nasprotnikovih sil in sredstev). Vsekakor pa ostaja osnovna (vendar ne edina) sestavina vojne močan oborožen spopad, v katerem je veliko smrtnih žrtev. Pri tem moramo upoštevati še vrste in količine vojaških sredstev, število udeležencev v vojni, pomembne cilje, prostor, posledice in ostalo.

Vojna je označena kot fenomen organiziranega kolektivnega nasilja in mora biti vodena po pravilih prava oboroženih spopadov, imenovanega tudi mednarodno humanitarno pravo. Pravila so napisale in sprejele države, da se omeji uporaba sile ter se zaščiti družbo pred posledicami vojne. Termin mednarodni oboroženi spopad se uporablja, ko se sklicujemo na vojno med dvema ali več državami. Termin nemednarodni konflikt pa označuje državljansko vojno, torej vojno, ki poteka znotraj neke države.

2.2. DRŽAVLJANSKA VOJNA

Po letu 1945 so se mnoge vojne dogajale bolj znotraj kot zunaj posameznih držav. Veliko teh državljanskih vojn se je bilo na območjih bivših kolonij. Na začetku enaindvajsetega stoletja je nasilje v teh postkolonialnih državah med največjimi problemi svetovne politike (Singer, 2000: 275).

Sruk (1995: 361) opredeljuje vojno in s tem državljansko vojno kot družbeni konflikt, ki mu v veliki meri botrujejo človekovi skupinski oziroma družbeni interesi. V vojskovanju se izraža tista plat človekove narave in družbeno značajске strukture, ki jo lahko opredeljujemo kot agresivno, nasilniško in destruktivno. Sicer pa je državljanska vojna vojna med različnimi skupinami znotraj iste države. Tako se spopadejo narodi v mnogonacionalni državi, leve in desne sile v deželi, v kateri je prišlo do ekstremne polarizacije. Lahko pa gre za specialno vojno, ki jo opravljajo posebne vojaške ali policijske službe in še posebej usposobljene ter opremljene osebe. Za specialno vojno je značilen tudi obsežen program etničnega čiščenja, kulturnega genocida, sistematičnega množičnega posiljevanja itd.

Vojna je izjemen dogodek v svetovni politiki, toda vedno je povezana z nami in sledi odločitvam. Razlaga vojne vključuje model odločanja. Odločitveni modeli so odvisni od njihovih domnev glede razumnosti same vojne. Dve glavni opredeljitveni domnevi sta: razumnost in nerazumnost (Geller, 1998: 31). Giddens (1987: 330) vojno označuje kot konflikt med političnimi enotami, v katerem posamezniki sodelujejo toliko časa, dokler se odrekajo svojemu civilnemu statusu in delujejo kot agenti države. Vojskovanje pa Giddens (1985: 54) označuje kot *“razširjeno značilnost tradicionalnih držav vseh tipov”* in je lahko domnevati, da vse družbe razkazujejo enake vojaške značilne lastnosti.

Resnica je, da so bile vojne v dvajsetem stoletju vodene in izpeljane s pospeševanjem “dobrega” in izkoreninjanjem “hudobnega” kakor tudi s prizadevanji, ki so imela poseben osebni interes. Vojne so se raztezale zaradi različnih vzrokov: častihlepje, pohlep, požrešnost ali negotovost in nevarnost. Začele so se z vzroki: iskanje moči, teritorialna povečanja, etnične in nacionalne napetosti ali religiozni razkoli (Karsh, glej Freedman, 1994: 65-68).

Pri obravnavanju afriškega kontinenta in Ruande, za katera je značilna tudi velika nerazvitost, je potrebno omeniti S.P. Huntingtona. Predpostavlja, da bolj kot je družba nerazvita, bolj je progresivna vloga vojske in bolj ko se ta družba razvija, bolj postaja vloga vojske konzervativna in reakcionarna (Huntington, 1993: 160-164).

Ugotovimo lahko, da avtorji pri definiranju pojmov državljanska vojna ne skušajo razrešiti le vprašanja: "Zakaj se vojne dogajajo?" Njihov cilj je podati odgovor na vprašanje: "Kaj se v vojni dejansko dogaja?" To sta dve različni vprašanji. Vojne v kakršni koli obliki so za mnoge države, družbe in osebe v sodobnem svetu neposredno in nesrečno doživetje.

2.3. ETNIČNO ČIŠČENJE

Pri etničnosti imamo opraviti z več nesporazumi oziroma različnimi definicijami in pomeni. Čeprav izvorni grški pomen besede ethnos (ljudstvo) meri na temeljno človeško skupino in ne na podskupino, ga mnogi uporabljajo v smislu kulturne, jezikovne, verske ali druge manjšine. Ne le da etnične skupine ne predstavljajo podrejenega dela velike politične celote, ampak so lahko celo njen dominantni del (Rizman, 1991: 18).

Pojem etnično čiščenje je relativno nov in se je prvič pojavil v času vojne na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Pojav etničnega čiščenja pa je že star.

Statut Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando (International Criminal Tribunal for Rwanda – ICTR) ter statut Mednarodnega kazenskega sodišča za Jugoslavijo (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - ICTY) ne obravnavata etničnega čiščenja, niti ga nikjer ne omenjata.

Etnični konflikti danes predstavljajo večino nerešenih vprašanj v notranji in meddržavni politiki. Pri teh sporih je problem, ker so dolgotrajni (kontinuirani), pogosto globoko zgodovinsko zakoreninjeni, zaradi česar se redko trajno rešijo (Tatalović, 1999: 1042).

Žabkar (2003: 129) navaja, da se “v ZDA vse pogosteje uporablja sintagma ‘vojne, v kateri se ne da zmagati’ (*unwinnable wars*)”. Pravi, da se “z njo označujejo etnični spopadi, v katerih so glavni nasprotniki nevladne politično-vojaške organizacije in v katerih - zaradi posredovanja mirovnih sil ali oboroženih sil mednarodnih koalicij, ki vsiljujejo mir (*peace imposing operations*) – prihaja do ‘zamrznitve oboroženih spopadov’”. Območja, na katerih obstaja velika verjetnost etničnega spopada, Žabkar označuje kot “*tleča žarišča zamrznjenih vojn*”. Sem prišteva: Ciper, Bosno in Hercegovino, Kosovo, Makedonijo, Čečenijo, Timor, Libanon, Kašmir idr.

Menim, da spada v kategorijo “*tlečih žarišč*” tudi območje Ruande. Na vseh prej naštetih območjih obstaja že iz daljne zgodovine močno prisotno in zakoreninjeno medsebojno sovraštvo med posameznimi etničnimi skupinami. Sovraštvo v Ruandi prevladuje zaradi gospodarskih in tudi družbenih razlogov ter želje po dominantnosti in ga v kratkem razdobju ni mogoče odpraviti. Tudi dolgoročno je njegova odstranitev po mojem mnenju nemogoča. Kako se bodo preživeli prebivalci Ruande po državljanski vojni odzvali na rane genocida in etničnega čiščenja, je precej odvisno od socialnega in kulturnega okrevanja širše skupnosti.

Akbar S. Ahmed (2002: 218) ugotavlja, da “*obstaja močan soodnos med ekonomsko rastjo in etničnimi zaostrovanji*” in vidi kot enega možnih vzrokov za etnično čiščenje širšo globalno gospodarsko krizo. Etnično čiščenje je po njegovem mnenju povezano z “*razvojem modernosti in izgubo zaupanja v prihodnost svetovne skupnosti*”. V svetu se pojavlja velika gospodarska kriza, tako imenovana recesija. Število brezposelnih je veliko. Celo izobraženi ljudje iščejo na cesti službo. Perspektive so slabe. Dolgoročna globalna napoved je pesimistična, upoštevajoč tudi naraščajočo populacijsko eksplozijo v Afriki in Aziji. Revščina današnjega dne sprevrča ljudi v zveri.

Politika etničnega čiščenja je sestavljena iz več metod: mučenje, nasilno preseljevanje, vojaški napadi civilnih mest in na civilno prebivalstvo, uničevanje zasebne lastnine, ubijanje, zapiranje ljudi. Nekateri izmed teh dejanj so tudi zločini proti človeštvu, nekateri bi bili lahko uvrščeni tudi med vojne zločine. Vsa ta dejanja lahko razumemo tudi v okviru Konvencije o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida (Roberts, 2000: 180-194).

Etnično čiščenje je kot oblika kolektivnega nasilja deloma posledica propagande, širjenja govoric, predsodkov in spomina ter pomanjkanja vseh oblik znanja in povezav z zviševanjem obsodb, obsodilnih zmožnosti zoper povzročitelje nečloveških vrst nasilja (Appadurai, 2002: 286).

Z etničnim čiščenjem, ki je temna in grda stran človekove narave, se srečujemo tudi v sedanjosti. Za njegovo obvladovanje in boj proti njemu je potrebno, da ga dobro razumemo. Z njim sta neposredno povezana država in narod.

2.3.1. Narod, država, etnične skupine

V političnih gibanjih in sporih so udeleženi različni etnični subjekti. To so: narod, nacionalne manjšine, plemena, ljudstva in podobno. Nekateri narod preprosto izenačujejo z državo, pri tem pa gre za nerefektirano poenostavljanje. V družbenih znanostih ni soglasja o definiciji naroda, če pa ta že obstaja, potem se ne more izogniti nevarnosti, da se ji kateri narod ne bi izmaknil ali pa bi ga proglasila za neobstoječega. Pojem **naroda** – **nacije** izhaja iz latinskega preteklega deležnika glagola **nasci (roditi se)** oziroma samostalnika **nationem**, ki pomeni **vrsto ali raso**. Sodobne nacije oziroma narodi se še vedno, največkrat s pomočjo mitov, sklicujejo vsaj na skupni izvor. Pomembno je, ali se pojem uporablja v primeru bolj ali manj etnično homogene nacionalne države, mnogonacionalne ali naseljenjske (imigrantske) države (ZDA, Avstralija itd.). Razlikovati med narodom - nacijo in državo je zato bistvenega pomena. Nerazumevanje, ki stalno spremlja pojem naroda, se enostavno prenaša tudi na pojem nacionalizma. Pojem nacionalizma so začeli uporabljati zelo pozno, bolj sistematično in kritično pa so se mu začeli posvečati šele v zadnjih treh ali štirih desetletjih. Največkrat ga predstavljajo kot politično izražanje lojalnosti državi. Zaradi svoje ambivalentne narave se bo nacionalizem zmeraj izmikal ne le terminološki preciznosti, temveč tudi najrazličnejšim poskusom znanstvenega delovanja (Rizman, 1991:15-27).

Narod ima to lastnost, da ljudi povezuje pri doseganju cilja in ga hkrati tudi opravičuje. Na narode lahko gledamo kot na zidake človeštva. Za sociologa Maxa Webra meri

pojmem naroda predvsem na to, da *“lahko od določenih skupin pričakujemo specifično izražanje solidarnosti pred drugimi skupinami”* (v: Alter, 1991: 227). Ključna beseda v tej Webrovi definiciji je *“specifično”*. Nastanek in ohranjanje solidarnosti omogočajo dejavniki, ki jih opišemo kot označevalce naroda: jezik, kultura, zgodovinska zavest, običaji, družbene komunikacije, religija, politični cilji.

Vejnovič (1971: 12) v delu *Od plemen do narodov v Afriki* navaja, da so *“afirmacija naroda kakor tudi reševanje nacionalnega vprašanja oziroma nacionalne zahteve posameznih narodov”* vedno globoko posegale v temeljne življenjske koristi vseh družbenih razredov, plasti in skupin določenega naroda, ker so ekonomske, socialne, kulturne in politične pravice naroda najgloblja vsebina teh fenomenov.

Proces oblikovanja naroda in reševanje narodnega vprašanja nista identična pojma. Nastanek naroda je namreč družbenoekonomski proces, ki ga ljudstvo preživi v lastnem razvoju, reševanje narodnega vprašanja pa je proces osvobajanja naroda od zatiranja drugega ali drugih narodov. Narod se pojavi pred narodnim vprašanjem, saj je prvi pogoj obstoj enega ali več narodov, ki so zaradi določenih zgodovinskih okoliščin dobili privilegiran položaj in postali vodilen *“državni”* narod.

Max Weber etnične skupine ni ločil od naroda, temveč je menil, da ju je mogoče spraviti v eno samo definicijo. Zavedati pa se moramo, da občutek etnične solidarnosti sam po sebi še ne naredi naroda (nacije). O etničnih skupinah govori Weber v pomenu *“potencialnih narodov, ki v etničnem oziru dobro vedo, kaj niso in šele potem, ko se zavedo, kaj so, postanejo narod”*. Narod je torej samozavestna etnična skupina ali drugače: povedano: medtem ko je etnična skupina kot taka spoznana po drugih (od zunaj) se narodi spoznajo kot taki sami (Rizman, 1991: 18).

Tudi Mayer (1991: 109) pravi, da *“etnos in narod v državnih narodih po definiciji nista isto, več etnij lahko tvori en državni narod, en etnos pa lahko pri tem dominira. Tako v državnem narodu kot v nacionalni državi obstaja državno ljudstvo”*.

Ko se etnične skupine – dominantne ali podrejene – preoblikujejo in organizirajo v politično konfliktno, da bi z ekskluzivno ali pa participativno kontrolo nad državo v njej zavarovale svoje interese, se večja čustvena intenzivnost njihove notranje etnične

kohezivnosti. To stopnjevanje se še pospeši, če člani etnične skupine čutijo, da delijo skupno gospodarsko in siceršnjo usodo. Z drugimi besedami, občutek privrženosti etnični skupini je dandanes najverjetneje odvisen od tega, ali in v kakšni meri skupina čuti, da jo je politična in družbenogospodarska zgodovina izločila in določila njenim članom posebne pogoje in usodo. Takšen intenziviran občutek privrženosti etnični skupini in večja privlačnost vplivata tudi na odnos skupine do njene kulturne dediščine, toda na zapletene in različne načine, ki jih je težko posploševati (Rothschild, 1991: 184).

2.4. GENOCID

Termin genocid izhaja iz grške besede **genes**, kar pomeni pleme, rasa in iz latinske besede **cide**, ki pomeni ubijanje, bratomor (<http://vho.org/GB/Journals/JHR/2/1/Martin19-34.html>;25.11.2002). Lemkin je opisal številne zgodovinske primere, v katerih je bila skupina cilj uničenja preko preračunanega in vnaprej pripravljenega sistematičnega plana zaradi pripadnosti določeni religiji, narodnosti ali rasi. Leta 1933 je na peti mednarodni konferenci za unifikacijo kazenskega prava v Madridu Lemkin predlagal, da se kakršno koli uničevanje rasne, verske ali socialne skupine označi kot zločin po mednarodnem pravu.

Prva in najpomembnejša pravica vseh družbenih skupin in njihovih pripadnikov, ki so prebivalci določene države, je pravica do obstanka oziroma obstoja. V mednarodnem pravu je izrecno priznana in sicer glede na to, da je mednarodna skupnost držav priznala kršenje teh pravic z najstrašnejšim mednarodnim zločinom: zločinom genocida (Degan, 2000: 533).

Genocid se lahko zgodi tako v mirnem kot tudi v vojnem času. Po mednarodnem pravu je to hudodelstvo, ki pomeni vsa nasilna dejanja (ubijanje, telesne poškodbe, prisilno izseljevanje, izstradanje itd.), storjena z namenom popolnoma ali deloma uničiti narodno, etnično, rasno ali versko skupino. To mednarodno hudodelstvo temelji na leta

1948 sprejeti Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida (v veljavi od januarja 1951) in je vključeno med mednarodna kazniva dejanja.

Genocid bi lahko označili kot množično ubijanje velikega števila ljudi v primeru, ko žrtve niso oborožene in so zato nemočne. Obstajajo različne oblike pojavnosti genocida, ki jih je potrebno pri definiranju pojma vsekakor upoševati.

2.4.1. Definicija genocida po Ustanovni listini Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu

Vojni zločini in zločini proti človeštvu, ki so se zgodili med drugo svetovno vojno, so bili kaznovani preko Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu in Tokiu. Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu (International Military Tribunal at Nüremberg) so ustanovili 8. avgusta 1945 in je po drugi svetovni vojni v Nürnbergu sodilo vojnim zločincem zaradi vojnih zločinov, zločinov proti miru in proti človeštvu. Ustanovna listina Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu obravnava kot protipravno dejanje tudi dejanje genocida (Roberts, 2000: 175-178).

Statut sodišča v Nürnbergu razlikuje med različnimi oblikami zločinov v času vojne: zločini proti miru, vojni zločini in zločini proti človeštvu. Vsebinska pristojnost omenjenega sodišča je definirana v 6. členu statuta. Ta člen opredeljuje sledeče (Clark, 1997: 173):

- a) **hudodelstva zoper mir**: načrtovanje, pripravlanje, začetek ali vodenje napadalne vojne ali vojne v nasprotju z mednarodnimi pogodbami, sporazumi, jamstvi, sodelovanje v skupnem načrtu ali zaroti za storitev katerega koli od teh dejanj;
- b) **vojna hudodelstva**: kršitve zakonov in običajev, ki veljajo v vojni; takšne kršitve obsegajo: poboje, mučenje, deportacije civilnega prebivalstva na prisilno delo ali v druge namene z ali znotraj okupiranega ozemlja, poboje ali mučenje vojnih ujetnikov ali oseb na morju, poboje talcev, krajo javnega ali zasebnega premoženja,

samovoljno rušenje mest ali vasi ali pustošenje, ki ga ni moč opravičiti kot vojaško nujo;

- c) **hudodelstva zoper človečnost**: umor, iztrebljanje, zaslužnjevanje, izseljevanje in druga nečloveška dejanja zoper katero koli civilno prebivalstvo pred ali med vojno; preganjanje iz političnih, rasnih ali verskih razlogov pri izvršitvi ali v povezavi s katerim koli kaznivim dejanjem, ki je v pristojnosti sodišča, ne glede na to, ali se z njim krši zakon države, na ozemlju katere so bila storjena.

Člen določa, da so vodje, organizatorji, hujskači in udeleženi sokrivci pri oblikovanju ali izvršitvi skupnega načrta ali pri udeležbi zarote pri katerem koli zločinu in da so odgovorni za vsa izvršena dejanja, ki jih storijo osebe pri načrtovanju takšnega načrta. Zato se termin zarota pojavlja v 6. členu dvakrat. Člen namreč določa, da zarota pomeni eno od možnosti zločina proti miru, ki zahteva izvajanje sodnega postopka za nadaljnje preiskovanje preteklosti glede agresivne vojne in povezovanje ljudi s takšnimi nameni. Drugič: na koncu člen omenja, da so člani (udeleženci) pri zaroti odgovorni zaradi njihovega statusa oziroma položaja zarotnikov za dodatne kršitve, ki so jih zagrešili ostali zarotniki pri podpiranju oziroma pospeševanju zarote. Pomanjkljivost tega statuta je v tem, da ne vsebuje definicije agresije.

2.4.2. Konvencija o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (9. 12. 1948))

V generalni skupščini Združenih narodov (v nadaljevanju: GS ZN) so 9. decembra 1948 sprejeli Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida (v nadaljevanju: Konvencija o genocidu) kot odgovor na genocidna nacistična dejanja v drugi svetovni vojni. Do marca 2001 jo je potrdilo (ratificiralo) 132 držav. Določila zadevajo vsakega posameznika ne glede na njegovo funkcijo in vsi krivci za zločin genocida morajo biti kaznovani, ne glede na to, ali je bil zločin storjen v mirnem ali v vojnem času. Storjen je z namenom, da se v celoti ali delno uniči kakšna narodnostna,

etnična, rasna ali verska skupina kot taka. Vse tiste države, ki so konvencijo potrdile, morajo v skladu z njenimi določili v 5. členu v nacionalnih kazenskih zakonikih opredeliti sankcije za storjeni zločin hudodelstva genocida. (Hebel in Robinson, 1999: 89).

V 2. členu Konvencije o genocidu so opredeljena naslednja genocidna dejanja:

- a) ubijanje pripadnikov določene skupine;
- b) prizadejanje hude telesne ali duševne poškodbe pripadnikom takšnih skupin;
- c) namerno spravljanje prizadetih skupin v take življenjske razmere, ki so usmerjene v celotno ali delno telesno uničenje;
- d) nalaganje ukrepov, ki imajo namen preprečevati rojstva med pripadniki takšne skupine;
- e) prisilno odvzemanje otrok eni skupini in dajanje drugi.

Določbe 2. člena Konvencije o genocidu so v zakonikih številnih držav ter v statutu MKSJ, MKSR in MKS. Nekateri avtorji menijo, da definicija genocida iz konvencije ni najbolj ustrezna. Na njene pomanjkljivosti opozarja Enes Pašalić v svojem delu Genocid našeg doba, kjer meni, da spada v bolj podrobno in natančno definicijo tudi preganjanje posameznikov, namerno in sistematično uničevanje knjig, kulturnih in verskih spomenikov, zgodovinskih objektov ter umetniške in religiozne vrednosti. Po Pašalićevem mnenju te določbe v Konvenciji o genocidu niso vsebovane. V zvezi s tem omenja: etnocid (fizično uničevanje, spolno nasilje, nasilna sprememba verskega prepričanja, pregon), kulturocid (uničevanje kulturnih in duhovnih objektov zgodovinskega pomena nekega naroda na določenem ozemlju) in urbocid (uničevanje vasi, naselij, hiš, mest) (Pašalić, 1995: 17-21).

V 3. členu Konvencije o genocidu so opredeljena dejanja, ki veljajo za kazniva:

- a) genocid;
- b) tajno naklepanje storitve genocida in napeljevanje k njemu;
- c) poizkus genocida;
- d) sotorilstvo pri genocidu.

Kot določa nadalje 4. člen se kaznujejo vse odgovorne vladne osebe, javni uradniki ali posamezniki. Vsem, ki so obtoženi, da so storili zločin genocida ali katero koli drugo

kaznivo dejanje iz 3. člena, sodijo ali pristojna sodišča v tisti državi, kjer je bil storjen zločin genocida ali katerokoli drugo kaznivo dejanje iz 3. člena Konvencije o genocidu, ali pa pristojno mednarodno kazensko sodišče, za katerega bi se sporazumele pogodbene stranke.

Ko govorimo o vojnih hudodelstvih (kamor štejemo tudi genocid), gre za najhujše kršitve pravil mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, določene s statutom MKS (Rimski statut (The Rome Statut), ki je postal veljavno mednarodno pravo 1. julija 2002). V določbi 8. člena tega statuta so pod imenom vojna hudodelstva navedene kršitve zakonov in običajev v vojni (haaško pravo) in kršitve humanitarnega prava o ravnanju s civilnim prebivalstvom, ranjenci, brodolomci, vojnimi ujetniki (ženevsko pravo) med vojno ali oboroženimi spopadi mednarodnega in nemednarodnega značaja.

2.4.3. Sociološka opredelitev pojma genocid

Nedavni dogodki v bivši Jugoslaviji in Ruandi so pokazali, da je največji vzrok vseh etničnih in verskih spopadov, ki lahko uničijo neko državo, strah pripadnikov določene večinske ali manjšinske skupine za njihov obstanek v širšem smislu. Če se posamezniki in maloštevilčne ekstremistične skupine počutijo ogrožene s strani druge skupine in čutijo, da bi bile lahko kršene njihove politične pravice ali da bi bili izpostavljeni vplivom prisilne osamitve, izgnani, fizično uničeni, lahko to prisili pripadnike ene skupine (če so ali če niso ogroženi) k iskanju pomoči iz tujine, k veliki jezi ali celo k etničnemu čiščenju ozemlja, ki ga smatrajo za svojega. Skupine ekstremistov lahko v zelo kratkem času napravijo veliko zlo in hudobijo. Ko se medetnični spopad prične, je težko razločiti njegove začetne vzroke in posledice in zelo težko je kasneje vrniti vse begunce in izgnance na njihove domove ter zaceliti vse globoke rane. Zato je v interesu obstoja in stabilnosti države, da se vsaki skupini (“manjšinski” ali “večinski”), ki ogroža obstoj druge skupine, takšno vedenje absolutno učinkovito prepreči (Degan, 2000: 533).

Sociološki znanstveniki so razdelili pojem genocida na različne definicije in tipologije. Veliko jih je jasno in brezpogojno sprejelo opis, kot je zapisan v Konvenciji o genocidu.

Kdor je sprejel definicijo iz konvencije, je vedel, da množično pobijanje političnih skupin odraža podobnost razlogov, organiziranost in motiv. Nekateri od avtorjev to označujejo kot genocidne, ideološke ali politične masakre.

Vse državljanske vojne odražajo žive zveze med vojaškimi organizacijami in civilnim prebivalstvom. Ko so vsakdanji ljudje aktivno zaobjeti v nasilje, lahko poizkušajo doseči revolucionarne politične spremembe ali zadušiti etnično sovraštvo. Nasilnež je lahko odločen ohraniti svojo fizično moč in varnost. Pogosto sledijo svojim lastnim ekonomskih potrebam in poslovanjem.

Pobijanje članov določene skupine ljudi zaradi njihove rasne pripadnosti je v Konvenciji o genocidu označeno kot genocidno dejanje. Zygmunt Bauman (2002: 115) pravi, da je rasizem nerazumljiv in nemogoč brez podpore sodobne znanosti, tehnologije in sodobnih oblik državne moči in oblasti. Rasizem je po njegovem mnenju proizvod sodobnosti. Modernost naredi rasizem možen in pogosto se pojavlja tudi povpraševanje po njem. Rasizem je popolnoma moderno orožje, ki se danes uporablja za vodenje bojev.

2.4.4. Značilnosti genocida

Helen Fein (1993: 25) označuje napadalce oziroma storilce hudodelstva genocida kot kolektivne in organizirane akterje. Pri zasledovanju in opredeljevanju temeljnih značilnosti genocida ter definiciji pojma ugotovimo naslednje značilnosti (Fein, 1993: 25-30):

1. Vzdrževan napad ali ponavljajoči napadi s strani napadalca, ki ima namen fizično uničenje članov določene skupine.

Taktika napada, kakor ugotavlja Helen Fein (1993: 12), vsebuje izolacijo oziroma osamitev, združevanje žrtev ter pozivanje k javljanju na ukaze. Akcije napadalca lahko vsebujejo zastrupljanje zraka in vode, vzpodbujanje stradanja in bolezni.

Ponavljajoče podobne in povezane akcije napadalca potekajo razmeroma hitro in vključujejo veliko število žrtev.

2. Napadalec je kolektiven ali organiziran igralec ali poveljnik organiziranih igralcev. Genocid se razlikuje od homicida, in sicer zato, ker pri genocidnem dejanju ni nikoli akt napada samo posameznik. Vedeti moramo, če so napadalci združeni v oboroženih silah, paravojaških silah ali neformalnih enotah. Pomembno je vedeti, ali je obstoj teh sil odobren in organiziran s strani države. Postavlja se tudi vprašanje, komu so te sile odgovorne – agenciji ali državi, vojski ali stranki in ali so te sile organizirane zgolj za razkazovanje ali pa morda za zanikanje in utajo državne odgovornosti.
3. Žrtve so izbrane, ker so članice določenega kolektiva. Žrtve genocidnih dejanj so izbrane s strani in glede na obtožbe posameznikov ali na temelju državne administrativne odločitve. Izbrane so zaradi njihove lastne identitete, obstoja, njihovega materinega jezika ali zaradi drugih znakov in znamenj, ki označujejo njihov obstoj. Določene so lahko tudi na temelju obstoja njihove kolektivnosti: svečnikov, verskih voditeljev ali izobraženega družbenega razreda. Temelji njihove pripadnosti določeni skupini so torej: vera, rasa, etničnost, rodovni in jezikovni status. Številne žrtve so pred ubijanjem in morjenjem predhodno izbrane in razvrščene. Sezname predhodne selekcije izničujejo njihove zakonite pravice. Žrtve so izropane državljanstva, državljanskih pravic, državnih služb, dovoljenj in ugodnosti in legalnih skupinskih odločitev. Pojavljata se segregacija in zaznamovanje posameznih družbenih skupin.
4. Žrtve so brez obrambe in če se predajo ali upirajo, so ubite in pomorjene brez spoštovanja. Določen del žrtev je lahko oborožen in organiziran za fizično obrambo pred napadalcem. Vendar njihova oborožitev za obrambo velikokrat ni zadostna. Često so odločeni, da nadaljujejo z vojno proti napadalcem in iztrebljevalcem. V posameznih primerih lahko obstajajo evidence in sezname, če so bile žrtve oborožene, ko so bile po predaji odločno ubite. Tudi neoboroženi člani skupine so pri genocidnih pomorih sistematično ubiti in pomorjeni.

5. Napadalec se loti kaznovanja in uničevanja skupine ljudi zato, da pobije in pomori vse člane te skupine.

Smrti članov skupine želi napadalec pogosto kasneje prikazati kot rezultat nesreče. Napadalec ima lahko (vendar največkrat ne) sezname ponavljajočih uničenj po določenem modelu na podlagi katerega je mogoče slutiti in predvidevati rezultat dejanj. Da obstajajo evidence naročil ali pooblastil za uničenje žrtev, je malo verjetnosti. Največkrat gre za ustne ukaze, ki jih je kasneje zelo težko dokazovati. Hkrati se pojavlja tudi vprašanje: kje se nahajajo pooblastila napadalcem, da lahko odobrijo tako hude kršitve človekovih pravic.

6. Doslednost kaznovanja za pobijanje članov skupine.

Mednarodna skupnost in mednarodna kazenska sodišča so izoblikovala določena pravila kaznovanja in oprostitev pri posameznih pobijanjih, mučenjih in posilstvih članov trpinčene skupine v državljanskih vojnah in pri storitvah hudodelstva genocida. Obstajajo institucionalni mehanizmi kot orodje takim pravilom, vendar se velikokrat pokaže nemoč in neuspeh institucij pri sojenju zločincem. Obstajajo tudi primeri uveljavljenih sankcij zoper storilce pobojev določene skupine ljudi ali zoper celotno državo. Te sankcije imajo največkrat značaj ekonomskih blokad.

7. Ideologije in prepričanja glede zakonitosti genocida.

Postavlja se vprašanje, ali obstajajo določena ideologija, mit ali družbeni cilj, ki naroča ali opravičuje uničenje žrtev?

8. Kontekst (miselna zveza) genocida.

Konteksti vsebujejo določene povezave "napadalec-žrtev" in kritične pogoje družbe in države. Nekateri se sprašujejo, katere so značilne povezave med napadalci in žrtvami, drugi se sprašujejo o zgodovinskih in političnih vzrokih, ki so pripomogli k dejanju genocida.

9. Odgovornost očividcev.

Odgovornost očividcev, ostalih držav, regije in mednarodne organizacije do napadalcov in žrtev so definirane po mednarodnem pravu.

10. Odgovornost žrtev.

Žrtve dojemajo in razumejo nastalo situacijo in se nanjo odzivajo zelo različno.

11. Povezanost:

Vpliv odgovornosti očitvidcev do žrtev in napadalcev vsekakor obstaja. Predvsem gre odgovornost očitvidcev v smeri resničnih pričanj in izpovedi o zločinih, ki so jim bili priča z neposredno prisotnostjo.

12. Posledice pri žrtvah.

Udarec genocidnega dejanja pri žrtvah v času zagrešitve hudodelstev genocida in kasneje se kaže kot specifično uničenje posameznikov ali skupine, osebna in družbena razkrojitev, posttravmatski stres.

13. Posledice pri napadalcih.

Napadalci največkrat ne priznajo ali pa zanikajo dejanje storitve hudodelstva genocida. Žrtvam redko ponudijo odškodnino. Posledice njihovih priznanj ali zanikanj storitve hudodelstev genocida imajo pri njihovi družbi in državi lahko takojšnji ali kasnejši učinek.

14. Posledice za svetovni sistem.

Spoznanja in sankcije zoper genocid povzročijo pri ostalih državah in ljudeh največkrat veliko ogorčenje in razočaranje. Tu je pomembno predvsem delovanje Organizacije združenih narodov, ki pa lahko v določenih trenutkih tudi odpove in se pokaže njena nemoč.

Sociologi označujejo in definirajo pojem genocid kot dejanje, ki je rezultat konflikta.

Področja, na katerih je to najbolj mogoče opaziti, so:

- rasna in etnična razmerja in povezave,
- etnična slojevitost,
- medskupinski odnosi.

Sociologi poudarjajo tudi pomen ekonomije oziroma razvitost gospodarstva posameznih držav, v katerih so se odvijale državljanske vojne z genocidnimi dejanji. Sklepamo lahko, da so prav negativni gospodarski in družbeni dejavniki tisti, ki privedejo do množičnih pobojev in nesoglasij med družbenimi skupinami v neki državi.

Storitev hudodelstva genocida spada med mednarodna kazniva dejanja in med mednarodne zločine. Mednarodna skupnost ima na podlagi 7. poglavja UL ZN pravico do posredovanja oziroma intervencije.

2.5. INTERVENCIJA

Intervencijo bi na splošno lahko označili kot samovoljno in bolj ali manj nasilno vmešavanje ene države v zadeve, ki spadajo v notranjo ali zunanjo pristojnost druge. Intervencija je dogodek, ki zadeva predvsem odnose med državami in je torej pojav v mednarodnih odnosih. Države so aktivni ali pasivni subjekti intervencije. To pomeni, da imajo lahko vlogo interventov in žrtev intervencije. Nastopajo pa tudi skupine držav, še posebej so pogosti primeri kolektivne intervencije. Intervent je lahko tudi mednarodna organizacija, ki so jo ustanovile države in je subjekt mednarodnega prava. Cilji intervencije so le redkokdaj deklarirani. Interventi jih praviloma pojasnjujejo s sklicevanjem na zaščito vrednot, k naj bi upravičile njihovo ravnanje. Primarnega pomena je uresničevanje interesov lastne varnosti in lastnih strateških političnih ali ekonomskih koristi. Intervencije so lahko:

- a) vojaške (poseganje z vojaškimi sredstvi),
- b) v obliki političnega pritiska (politično vmešavanje),
- c) ekonomske (ekonomski pritiski) (Türk, 1984: 11-18).

Žabkar (2003: 380) pravi, da je *“danes pojem intervencije veliko širši kot nekoč”*. Po njegovem mnenju zajema tudi gospodarske, propagandne, psihološke in druge pritiske, kakor tudi zastraševanje in druga nasilna dejanja.

Nekateri avtorji pri opredeljevanju pojma intervencija opozarjajo, da je intervent vedno močnejši od žrtve. Ta pojav je še posebej značilen, ker opredeljuje intervencijo kot pojav, ki je značilen za politiko sile. Grožnja uporabe sile je klasična oblika intervencije, bodisi v neposredni uporabi vojaške akcije ali v posredni obliki podpore za podtalne ali teroristične aktivnosti v drugi državi. Toda celo ekonomske sankcije in politični ukrepi lahko v posameznih primerih intervencije privedejo do prisilnih

učinkov. Veliko oblik vmešavanja ene države v zadeve druge ne privede do posredovanja in so zato v nekaterih primerih intervencije zakonite. Države lahko organizirajo človekoljubno nujno pomoč (hrana, obleka, zdravila itd.) za civiliste znotraj druge države brez soglasja njene vlade. Humanitarna pomoč s strani vladnih organizacij ni posredovanje, razen če je posledica za državo in vladne organizacije dejanje, ki kaže na kršitve običajnih pravil neintervencije.

Velja načelo neintervencije oziroma nevmešavanja ene države v notranje zadeve druge, ki je postalo obče, splošno načelo mednarodnega prava (Türk, 1984:284). Obstajajo tudi izjeme od načela neintervencije. To je predvsem v tistih primerih, ko poskušajo države ali mednarodna skupnosti svoje akcije upravičiti s sklicevanjem na določeno pravno opredeljeno izjemo od načela neintervencije, ki je bila obče veljavna. Kot morebitne izjeme od načela neintervencije se štejejo (Türk, 1984: 284-295):

- a) humanitarna intervencija;
- b) intervencija ob pristanku prizadete države;
ta je lahko:
 - pogodbeno dovoljena intervencija;
 - intervencija s soglasjem ali na poziv vlade;
- c) intervencija kot dejanje samoobrambe.

Vidimo, da intervencije glede na običajno vodilo neintervencije pomenijo učinkovito, diktatorsko ali drugačno prisilno vmešavanje. Posledica je odvzem kontrole državi v posameznih stvareh oziroma zadevah. V državljanski vojni v Ruandi je bila s strani mednarodne skupnosti sprožena humanitarna intervencija.

Humanitarna intervencija je v interesu človečnosti *“pravno dopustna, če je država odgovorna za takšne krutosti in preganjanja svojih državljanov, ki pomenijo zanikanje temeljnih človeških pravic in ki šokirajo zavest človeštva”* (Türk, 1984: 257). To pomeni, da v primeru kršenja človekovih pravic s strani države, druge države ali mednarodne organizacije lahko posredujejo v interesu zaščite temeljnih pravic in vrednot. Nadalje Türk ugotavlja, da *“sodobni privrženci teorije humanitarne intervencije poudarjajo, da so se v mednarodni skupnosti izoblikovale pravne definicije položajev, ki opravičujejo humanitarno intervencijo (npr. zločin proti človečnosti,*

genocid), ki je dopustna tudi zato, ker mednarodna skupnost ni iznašla učinkovitih sredstev za boj proti takim pojavom”.

Po sprejetju UL ZN leta 1945 je postala zaščita posameznikov najpomembnejši cilj mednarodnega prava in mednarodnih zadev. Države ne morejo dolgo časa ostati pri načelu neintervencije glede vmešavanja v njihove notranje zadeve. Mednarodno vmešavanje in nevojaške intervencije so v posameznih primerih hudih kršitev človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava dopustne po veljavnih mednarodnih pravilih. Takšne kršitve ter vmešavanje v posamezne zadeve držav so legitimna zadeva mednarodne skupnosti. Osebna odgovornost za genocid, zločine proti človeštvu in vojne zločine zahteva po mednarodnem pravu kazensko odgovornost posameznikov. Države imajo obveznost, da te zločince preganjajo.

3. MEDNARODNA KAZNIVA DEJANJA IN ZLOČIN GENOCIDA

Vse mednarodne inkriminacije so na podlagi kriterija protipravnosti v bistvu mednarodna kazniva dejanja. Sem lahko štejemo vsa tista dejanja, ki so nasprotna pravnemu redu mednarodne skupnosti. Zgodovinski razvoj mednarodnega kazenskega prava je bil pod težkim vplivom določb prava glede zagrešitve vojnih zločinov (McCormack, 1997: 62).

Degan v svojem delu *Međunarodno pravo* (2000: 396,397) pravi, da je mednarodni zločin *“samo tisto mednarodno protipravno dejanje, ki izhaja iz kršenja obveze erga omnes in je tako pomembno za zaščito temeljnih interesov mednarodne skupnosti, da je ta skupnost to dejanje priznala kot mednarodni zločin”*. Nadalje Degan pravi, da se *“mednarodni zločini razlikujejo od običajnih mednarodnih prekrškov glede na širino posledic kršenja ter na brutalnost in prezir njihovih storilcev nasproti dostojanstvu ljudi”*. Mednarodni zločini rušijo interese celotne skupnosti držav in seveda tudi pravic posameznika.

Bavcon in Šelih (1996) v delu *Kazensko pravo* pišeta, da ima kaznivo dejanje štiri bistvene elemente: protipravnost in nevarnost (materialna protipravnost), določenost kaznivih znakov v zakonu ter zakonsko določene sankcije za njegovo storitev (formalna protipravnost). Nobena mednarodna inkriminacija ne vsebuje vseh štirih sestavnih elementov v skladu z materialno-formalno koncepcijo kaznivega dejanja. Šele z določitvijo vsebinske pristojnosti stalnega mednarodnega kazenskega sodišča lahko govorimo o mednarodnih kaznivih dejanjih v skladu z materialno-formalno koncepcijo.

Sprejemanje mednarodnih kazenskih določb se razlikuje od sprejemanja kazenskih določb v notranjem pravu držav. Določanje znakov mednarodnih kaznivih dejanj in določanje sankcij za njihovo storitev je v rokah posameznih držav članic mednarodne skupnosti.

Manjše število mednarodnih zločinov posameznik izvaja za svoj interes ali iz lastnih spodbud in ne kot agent neke države ali vstajnikov kot subjektov mednarodnega prava. To so na primer: zločin genocida, apartheid, zločini proti osebjem ZN, zločini zoper človečnost. Posameznik jih lahko stori v času mirnem ali vojnem času (na primer: genocid). Drugi zločini so vezani na obstoj oboroženega spopada, ki je lahko mednarodnih ali nemednarodnih razsežnosti (Degan, 2000: 538,539).

Vojni zločini spadajo v kategorijo resnih zločinov. Pomanjkanje sistematičnih definicij mednarodnega kazenskega prava pomeni, da kategorije, kot so zločini nasproti človeštvu ali zločini proti miru, ostajajo nedodelane. Medtem pa pojem "vojni zločini" pomeni razvoj širšega pojmovanja. Označuje generično vsakodnevno uporabo termina, ki izraža zoprna in priskutna dejanja, ki so se zgodila v času vojne ali miru in zato je v tem smislu oziroma v terminu "vojni zločin" vsebovan tudi pojem genocid in zločini proti človečnosti. Vojni zločin pomeni kršitev določb ženevskih konvencij in protokolov ter eno od kategorij kršitev prava in običajev v vojni. V zvezi z njim je povezan tudi termin posebno resni vojni zločini.

3.1. VZROKI ZA NARAŠČANJE NASILJA IN KAZNIVIH DEJANJ

Nekateri od faktorjev, ki pripomorejo k zmanjševanju nasilja, lahko vplivajo tudi na njegovo naraščanje. Za večino trajajočih bojevanj je značilno, da jih poglobljajo oblasti, prizadetosti gospodarstva. Ekonomske razbitine med vojno lahko povzročijo, da se vsakdanji navadni mladi ljudje vključijo v vojsko, saj je to ena izmed možnosti za pridobitev dohodka oziroma zaslužka. Podaljšanje konfliktov povzroča tudi verjetno zmanjševanje razpoložljivih pribežališč v državi. Če je vojna usmerjena proti civilnemu prebivalstvu, so se državljani prisiljeni zateči k nasilju (Keen, 1998: 45).

Glavni dejavniki za naraščanje nasilja so po Keenovem mnenju (Keen, 1998: 45-54):

1. družbene in ekonomske izključitve;
2. pomanjkanje revolucionarnih ideologij;
3. nekaznovanost za nasilniška dejanja.

3.1.1. Družbene in ekonomske izključitve

Nasilje lahko zadovolji posameznikove osnovne potrebe, medtem ko dolgoročne ekonomske in socialne izključitve ne pripomorejo k miroljubnemu vedenju posameznikov. Marginalni deli prebivalstva so se, gledano skozi stoletja, spremenili v organizirane razbojnike. Kraje in ropanje pri civilistih ter prisvajanje delovne sile in talcev, so značilnost teh skupin. Vse to lahko privede do etničnega čiščenja ter do številnih beguncev v sosednje države (Keen, 1998: 46-51).

3.1.2. Pomanjkanje revolucionarnih ideologij

Družbene izključitve privedejo do krivic, ki niso nujno povzročene preko discipliniranih in koordiniranih političnih in vojaških gibanj. Celo posamezni upori, ki so izpeljani iz revolucionarnih ideologij, lahko računajo na dober izid, če je to v interesu posameznikov, da se jim priključijo. Uporniki imajo rajši nasilje proti neoboroženim

civilistom, ki ponujajo več trenutnih psiholoških in ekonomskih nagrad. Pomanjkanje dobro razvitih civilnih institucij, kot so časopisi in delavski sindikati, prispeva k tendenci povečevanja krivic, ki se izražajo preko decentraliziranega nasilja (na primer kriminal). Meja med vojskovanjem in kriminalnimi akcijami ne more biti niti jasna niti stroga. Medtem ko se moderne državljanske vojne navadno premikajo od političnega k ekonomskemu nasilju, lahko ta proces deluje s pridržki (Keen, 1998: 51-52).

3.1.3. Nekaznovanost za nasilna dejanja

Veliko roparskih skupin uporablja pri svojem delovanju surovo ravnanje in nediscipliniranost za zlorabljanje. Pogosto prihaja do nečloveških dejanj (mučenja, posilstva...). Tendence zlorabljanja v državljanskih vojnah, ki postajajo vedno bolj prisotne, so posledica naraščanja ideoloških konfliktov. Prihaja do spopada civilizacij. Odsotnost mehanizmov za kaznovanje prestopnikov lahko vzpodbudi človeško trpljenje, ki se lahko drugače nadaljuje kot na primer nasilniški pohlep ali veselje v izkazovanju moči z drugimi. Ta proces lahko sistematično povzroči oblikovanje roparskih gibanj, ki temeljijo na ekonomski osnovi in je odvzeta oziroma izkoriščana pri posebnih etničnih ali verskih skupinah. V državljanskih vojnah zavist in požrešnost vodita v obtožbe sodelovanja z drugimi roparskimi ali vladnimi silami. Nasilje, ki ga povzročajo nižji družbeni sloji, ima veliko podobnosti s kriminalom (Keen, 1998: 52-54).

Pri vsakem nasilnem dejanju, s katerim se posega v človekovo integriteto, njegov obstoj oziroma življenje, so kršene njegove temeljne pravice.

3.2. ČLOVEKOVE PRAVICE

Človekove pravice do obstoja, osebne svobode in zasledovanja popolnosti v moralnem življenju pripadajo - v strogem pomenu - naravnemu pravu, ki je nenapisano; naravno pravo je skupek stvari, ki se jih sme ali pa ne sme početi, kar nujno izhaja iz njih samih.

Naravno pravo ali običajni način delovanja človeške narave, kot ga poznamo iz nagibov, je pravo, ki zavezuje vest, zato ker narava in nagibi narave izkazujejo razumsko ureditev (Maritain, 2002: 108-110).

Cerar (1993: 14) označuje človeka kot subjekt pozitivnega prava in pravi, da “*z ontološkega vidika označuje ta izraz nosilca dejanj oziroma lastnosti, eksistenca takšnega nosilca pa kot bistveni element vključuje zavest*”. Kušej (1989: 205) dodaja, da “*s pozitivnim pravom lahko označimo tisto objektivno pravo, ki se v družbi dejansko uveljavlja oziroma izvršuje preko pravnih aktov in pravnih razmerij in je torej družbeno učinkovito*”. Dvojnost med naravnim in pozitivnim pravom tako še vedno ostaja del človekovega mišljenja. Z izrazom pravni subjekt torej ni označen človek kot dejavnik v družbenih razmerjih, ampak dejstvo, da pravni sistem oziroma pravne norme človeku vzpostavljajo pravno sposobnost oziroma mu podeljujejo določene pravice in obveznosti. Ta pojem pravne subjektivnosti se razlikuje od subjektivnosti v sociološkem smislu. Človeka bi lahko opredelili tudi kot individuum, posamezno človeško bitje, nosilca določenih lastnosti, dejavnosti in odnosov.

Trstenjak (Cerar, 1993:17) pravi, da je “*vsak človek oseba, ni pa vsaka oseba že tudi (celovita) osebnost*”. Izraz oseba se nanaša praviloma na posamezen individuum in označuje njegovo identiteto. Pojem osebnost predstavlja nadgradnjo takšne gole identitete in označuje samozavedajočega se posameznika, ki se oblikuje kot celovito, delujoče in relativno svobodno bitje v odnosu do drugih posameznikov in družbe.

Vsak določen položaj pomeni povezavo z bistvom človeka. Mogoči umor, ki ga zagreši nad drugim, je nezdržljiv s splošnimi cilji in pravilnostjo delovanja razumskega bistva, ki zavrača umor. Določeno genocidno dejanje oziroma ravnanje nasprotuje človekovemu bistvu, saj je nezdržljivo z njegovimi splošnimi cilji in pravilnostjo delovanja. Je prepovedano po naravnem pravu. Obsodba genocida s strani GS ZN je nadgradila naravnopravno prepoved tega zločina s sankcijo, kar ne pomeni, da je ta prepoved od zmeraj zapisana kot neke vrste metafizična poteza v človekovem bistvu in tudi ne, da gre za pojmovanje, ki ga vest človeštva prepozna že od začetka (Maritain, 2002: 110).

Ko govorimo o človekovih pravicah, imamo v mislih tiste, ki jih civilna družba ne more dati, mora pa jih priznati in odobriti kot splošno veljavne. Nobena družbena potreba ne more (niti za začasno obdobje) opravičiti, da omenjenih pravic ne biupoštevali ali da bi jih celo ukinili. Veljaven in razumsko ubranljiv je pojem človekovih pravic le, če ima vsak obstoječi posameznik naravo ali bistvo, ki je *locus* razumnih potreb in nujnih resnic (Maritain, 2002: 107-122).

Cerar (1993:39) ugotavlja, da “*človekove pravice (dolžnosti) niso oziroma ne morejo biti izpeljane niti iz pravne narave človeka niti iz absolutnega zakona, kajti niti eno niti drugo ni v avtentični obliki dostopno človekovemu spoznanju*”. Pravice in dolžnosti so v vsakem primeru postavljene oziroma opredeljene s strani človeka in so torej “*neavtentične*”. Kot takšne tudi niso absolutne, temveč relativne. Naravne človekove pravice so neodtujljive, ker so utemeljene v sami človeški naravi, zato jih seveda nihče ne more izgubiti. To pa ne pomeni, da teh pravic po naravi ni mogoče omejiti ali da so neskončne. Celu absolutno neodtujljive pravice se sme omejiti, če že ne njihove posesti, pa vsaj njihovo uveljavljanje. Če bi bila vsaka izmed človekovih pravic po naravi absolutno brezpogojna in brez omejitev, bi bil seveda vsak spor med pravicami nespravljiv.

Med problemi sedanjega časa je očitno, da se človeški razum zaveda ne le pravic človeka kot človeškega bitja in državljana, ampak tudi pravic človeka kot družbenega bitja, vpletenega v razne procese.

Ugotovimo lahko torej, da termin “človekove pravice” zajema tiste pravice, ki jih imajo posamezniki zaradi človeškosti. Predstavlja legalno spoznanje o človeškem dostojanstvu in enakosti med vsemi ljudmi. Človekove pravice se smatrajo za nedeljive, neodtujljive in univerzalne. Nekatere izmed njih se lahko v času nemirov, vojn ali ostalih konfliktov omeji, toda kljub temu obstajajo minimalni standardi njihove zaščite in veljave, ki se ne smejo kršiti.

3.2.1. Značilnost in zagotavljanje človekovih pravic

Človekovim pravicam se v politični, pravni in filozofski doktrini najpogosteje pripisujejo naslednje značilnosti (Cerar, 1993: 162-164):

1. **temeljnost:** človekove pravice so temelj vsem ostalim pravicam;
2. **splošnost oziroma univerzalnost:** človekove pravice pripadajo vsem ljudem in o njih obstoji, vsaj v zelo elementarnem obsegu, obči konsenz;
3. **neodtujljivost:** človekove pravice so eksistenčno povezane s človekom, zato jih nikakor ni mogoče odtujiti;
4. **vezanost na človeka:** človekove pravice že po naravi pripadajo zgolj človeku in to kot posamezniku (šele na izvedeni ravni imajo lahko tudi kolektivni ali drugačen pomen);
5. **absolutnost:** na eni strani to pomeni, da imajo človekove pravice vseobsežno eksistenco (to traja toliko časa, dokler obstoji človek), na drugi pa lahko tudi njihovo veljavo *erga omnes*;
6. **deklarativna narava artikulacije:** ker obstajajo človekove pravice že “po naravi”, jih je mogoče pravno in drugače le deklarirati in ne konstituirati;
7. **politična narava:** vsaka človekova pravica ima politično težo, saj se uresničuje v okviru politično konstituirane družbe;
8. **moralnost:** izvor človekovih pravic in dolžnosti v sferi človekove moralnosti (ali nravnosti);
9. **pravnost:** za realno oziroma učinkovito zagotavljanje človekovih pravic v družbi morajo biti te pravice pravno določene in zavarovane.

V pravnih razsežnostih so človekove pravice in dolžnosti nenehno poustvarjanje in dograjevanje tistega, kar človeku “gre”. Vendar pa pravo s svojim togim pojmovnim konstituiranjem človekovih pravic in dolžnosti ter s sankcioniranjem njihovih kršitev ljudem ne more zagotoviti avtentičnega “tistega, kar jim gre”, lahko pa jim omogoča relativno miroljubno in ustvarjalno družbeno koeksistenco.

Človekove pravice so univerzalne in neodtujljive ter niso oblikovane s strani države. Obstajajo zaradi pravice do resničnega obstoja (Abiew, 2002: 85).

Konvencije o človekovih pravicah utemeljujejo pravice kot take, ki jih morajo vlade priznati ali ščititi za njihove državljane. Uporabljajo se v mirnem času. Mednarodne konvencije natančno določajo, katere pravice ne smejo biti ne glede na okoliščine nikoli kršene.. V mednarodnem humanitarnem pravu obstaja kategorija osnovnega jamstva (pravo v oboroženih spopadih) in se prekriva z mednarodnim pravom glede človekovih pravic z namenom, da se zagotovijo minimalni standardi za zaščito posameznikov v vseh okoliščinah. V primerih mednarodnih nemirov in napetosti je še posebej potrebno zatekanje h komplementarnosti med človekovimi pravicami in humanitarnim pravom.

Splošna predpostavka varstva človekovih pravic je svobodna in demokratična država. Njena skrb je, da z različnimi nedržavnimi organizacijami skrbi za primerno izobrazbo in informiranost prebivalcev ter spodbuja razvoj vrednot, katerih varstvo je zagotovljeno preko človekovih pravic.

V vojnih situacijah se raje daje prednost kršitvam humanitarnega prava in ne toliko nasilju nad človekovimi pravicami. Mednarodno humanitarno pravo zagotavlja bolj specifične pravice posameznikom, vključno s pravico do obstoja. Natančno določa vsebino kršitev, do katerih lahko pride skozi različne kategorije vojnih zločinov, zločinov proti človeštvu in tako dalje. Ponuja tudi oblike sodnega in nesodnega zatekanja, ki ni na voljo preko mehanizmov človekovih pravic. V primerih, ko kršenje človekovih pravic in nasilje nad posamezniki ni enostransko dejanje, temveč je povzročeno in povezano s kontekstom politike genocida, zločinov proti človeštvu ali vojnih zločinov, statut MKS utemeljuje, kateri se nanašajo nanj.

Ena izmed odgovornosti mednarodne skupnosti je, da preprečuje in kaznuje velike kršitve človekovih pravic, ki so se dogodile s kaznivimi dejanji in zločini proti človeštvu.

3.3. ODGOVORNOST DRŽAV IN OSTALIH SUBJEKTOV MEDNARODNEGA PRAVA

V sodobnem času se spet srečujemo z genocidnimi dejanji, ki so prav tako kruta in nehumana, kot tista, ki so leta 1948 vzpodbudila mednarodno skupnost k pisanju Konvencije o genocidu (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide). Gre za mednarodna hudodelstva, ki jih opredeljuje mednarodno vojno in humanitarno pravo in so določena z mednarodnimi pakti in pogodbami.

Pravila so začela nastajati v drugi polovici devetnajstega stoletja v obliki posameznih mednarodnih pogodb, njihova kodifikacija pa se je začela s **haaškimi konvencijami** iz leta 1907 o izboljšanju usode civilnega prebivalstva, ranjencev in bolnikov, brodolomcev in vojnih ujetnikov.

Haaške konvencije pomenijo prelomnico v razvoju pozitivnega prava v smeri omejevanja pravice do vojne. Predpisujejo obvezne pravne oblike za začetek sovražnosti, zoževanja oziroma prepoved možnosti glede uporabe sile za poravnavo dolgov, formulirajo tehnična pravila za vodenje vojne ter določajo institucije mirnega reševanja sporov na prostovoljni podlagi (Jogan, 1997: 11).

Kot uvodna določba v preambulo II. oziroma IV. Haaške konvencije o zakonih in običajih vojne na kopnem je vključena Martensova klavzula. Ta predstavlja pomembno povezavo pogodbenega in običajnega mednarodnega vojnega prava in vsebuje kriterij ter pravilo vojskovanja za primere, ki niso urejeni z mednarodnimi pogodbami. Klavzula pravi, da so v primerih, neurejenih s sprejetimi normami v vojni, prebivalci in udeleženci vojne pod varstvom in oblastjo mednarodnega prava kakor izhajajo "iz običajev, ugotovljenih med prosvetljenimi narodi, iz zakonov človečnosti in iz zahtev javne vesti". Pravilo ni izgubilo na veljavi ampak se še posebej upošteva v primerih spopadov, ki niso vojne, pri sredstvih in načinih borbe ter v tistih primerih, ko sploh niso izoblikovana pravila običajnega vojnega prava.

12. avgusta 1949 so bile sprejete štiri Ženevske konvencije:

- a) *1. Ženevska konvencija*: Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil na bojišču (Geneva Convention for the Amelioration of the

Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field of August 12, 1949);

- b) 2. *Ženevska konvencija*: Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjenih in bolnih pripadnikov oboroženih sil na morju (Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea of August 12, 1949);
- c) 3. *Ženevska konvencija*: Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki (Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949);
- d) 4. *Ženevska konvencija*: Ženevska konvencija o zaščiti civilnih oseb v času vojne (Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of August 12, 1949) (Roberts, 2000: 195-355).

Omenjene konvencije so bile leta 1949 dopolnjene na podlagi izkušenj iz druge svetovne vojne in predpisujejo pravila o humanem ravnanju in posebej o zdravstveni oskrbi in drugi skrbi za ranjence, bolnike in brodolomce ne glede na njihovo državljanstvo ali pripadnost sovražnim oboroženim silam. Znanе so kot ženevske konvencije o humanitarnem pravu. Konvencije lahko podpišejo vse države. Države, pogodbene stranke, so jih dolžne uresničevati v sleherni vojni in v primeru okupacije, nekatere njihove minimalne določbe pa tudi v državljanskih spopadih, ki nimajo značaja mednarodne vojne. Glavne prepovedi (prepoved ubijanja, okrutnega ravnanja, mučenja, jemanja talcev itd.) so določene brezpogojno in veljajo navkljub morebitnemu nasprotnemu povelju, kršitev teh prepovedi pa ni dopustna niti kot represalije.

H konvencijam sta bila 08. junija 1977 sprejeta še dva dopolnilna protokola:

- a) Prvi dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I),
- b) Drugi dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev oboroženih spopadov, ki nimajo mednarodnega značaja (Protocol Additional to the Geneva

Conventions of 12 august 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II).

Oba protokola razširjata varstvo žrtev vojn in drugih oboroženih spopadov tudi na spopade nemednarodnega pomena, natančneje določata pravila, ki so bila prej le na splošno določena z Martensovo klavzulo, prepovedujeta vojaške operacije, ki neposredno napadajo civilno prebivalstvo, objekte, ki mu služijo, naravno okolje, nevarne sile in drugo. Dopolnilna protokola določata več novih vojnih hudodelstev.

Republika Slovenija je Ženevske konvencije iz leta 1949 in oba dopolnilna protokola iz leta 1977 ratificirala z aktom o notifikaciji nasledstva po SFRJ leta 1992. Vsekakor pa je za uspešno preprečevanje storitve hudodelstva genocida v prvi vrsti potrebno tesno mednarodno sodelovanje. Ustanovitev stalnega Mednarodnega kazenskega sodišča (MKS) leta 1998 na temelju Rimskega statuta kot mednarodne pogodbe univerzalnega značaja predstavlja enega največjih dosežkov pri utrjevanju vladavine prava in varstva človekovih pravic.

Zaščita človekovih pravic je postala legitimna mednarodna zadeva. Ta problem vsebuje zaščito pred resnično velikimi in številnimi kršitvami človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava. Osnovna pravila za zaščito ljudi zavezujejo vse države, če tako izhajajo iz mednarodnih pogodbenih obveznosti ali ker so del mednarodnega običajnega prava kot "splošnih meril človečnosti" v soglasju z načeli UL ZN. To je potrjeno tudi s strani MKS. Praksa ZN in držav celo podpira pogled, da je zaščita človekovih pravic legitimna mednarodna zadeva in zato ni prepovedi posredovanja (intervencije) v domač pravni red posamezne države.

Nasilje nad človekovimi pravicami in mednarodni konflikti pomenijo grožnjo mednarodnemu miru. VS ZN lahko na podlagi 7. poglavja UL ZN sproži akcijo za uspešno opravljanje situacije humanitarne pomoči znotraj določene države, ki je posledica državljanske vojne ali sistematičnega nasilja. Državljska vojna kot tudi druga situacija znotraj države se lahko na podlagi pristojnosti organov ZN razlaga kot grožnja mednarodnemu miru.

Legitimnost mednarodnih zadev za najbolj resne in sistematične kršitve človekovih pravic obstaja, če te kršitve povzroči državno osebje ali gverila, vojska ali ostali zasebni organi in telesa ali posamezniki, ki delujejo znotraj ozemlja določene države. To se zrcali v spoznanju individualne kazenske odgovornosti po mednarodnem pravu za najbolj resne zločine proti človeštvu. Z nürnberškim in tokijskim sodiščem kot začetnima točkama, je ta razvoj dosegel svoj vrhunec v odločitvi po ustanovitvi stalnega MKS.

Zaščita osnovnih človekovih pravic je postala širša odgovornost držav in mednarodne skupnosti. Prva odgovornost po mednarodnem pravu je opazovanje, zaščita in kaznovanje zločinov nasproti osnovnim pravicam posameznika. Mednarodna odgovornost je komplementarna oziroma dopolnjujoča in pride v veljavo, če je država nezmožna ali ne more sama izpolniti obveznosti.

Degan (2000: 364) pravi, da je *“odgovornost držav in ostalih subjektov osrednje vprašanje mednarodnega prava”* in da je *“obče načelo prava, da vsako protipravno dejanje zahteva odgovornost po pravu in odgovornost povzročitelja, da odpravi nastalo škodo”*.

Za storitev mednarodnih zločinov, ki jih je priznala mednarodna skupnost držav, nosijo odgovornost tudi tiste fizične osebe, ki so te zločine storile (Degan, 2000:538). Ali mednarodna kazenska odgovornost posameznikov velja za tisto, kar je mednarodna skupnost v nekem obdobju priznala kot mednarodni zločin v ožjem smislu? Države lahko tudi preko medsebojnih pogodb predvidijo odgovornost posameznikov za druge mednarodne prestopke, ki se bodo v prihodnosti preoblikovali v mednarodne zločine v tem smislu. To so danes mednarodni terorizem in nezakonit promet z drogami.

Odgovarjajoče mednarodne konvencije točno predpisujejo obveznost in dolžnost nacionalnih sodišč držav, da kaznujejo zločine in druge mednarodne prekrške, ki jih konvencije prepovedujejo. Nekatere od teh konvencij predvidevajo alternativno sojenje domačih in mednarodnih sodišč. Konvencija o genocidu iz leta 1948 predvideva v 3. členu *“osebam, obtoženim za genocid ali za katero koli drugo dejanje, navedeno v 3. členu, bo sodilo pristojno sodišče države, na katerem območju se je dogajalo kaznivo dejanje, ali pa mednarodno kazensko sodišče, ki bo odgovorno za sojenje za tiste*

pogodbene stranke, ki bodo zahtevale njegovo sojenje”. Statuta MKSJ in MKSR predvidevata primarno odgovornost teh sodišč v odnosu do domačih sodišč (Degan, 2000: 540).

3.4. KAZENSKA ODGOVORNOST POSAMEZNIKOV PO MEDNARODNEM PRAVU ZA DEJANJA ZLOČINA GENOCIDA, ZLOČINE PROTI ČLOVEŠTVU IN VOJNE ZLOČINE

Zaščita posameznikov v mednarodnem pravu ni omejena le na obveznosti držav, da opazujejo, odkrivajo in zaščitijo človekove pravice. Za preprečevanje krutosti zoper človeštvo obstaja po mednarodnem pravu posameznikova kazenska odgovornost. S prihodom in začetkom delovanja MKS je mogoče tudi mednarodno sodstvo za pregon. Za tak razvoj je bila po drugi svetovni vojni odločilna ustanovitev vojaškega sodišča v Nürnbergu in Tokiu za kaznovanje vojnih zločinov, ki so se zgodili v Evropi, Aziji in na Japonskem. Ta sodišča so posebna, toda njihova načela, ki jih uporabljajo od tedaj, predstavljajo splošno mednarodno pravo. Sodišča imajo pravico odkrivati in preganjati osebe, ki so odgovorne za zločine proti miru, vojne zločine in zločine proti človeštvu.

Statut vojaškega sodišča v Nürnbergu navaja, da mednarodno pravo nalaga dolžnosti in obveznosti tako posameznikom kot tudi državam. Bistvo statuta tega sodišča je, da imajo posamezniki mednarodno dolžnost, ki presega nacionalne obveze glede pokorščine, ki jim je naložena s strani posamezne države.

Storitev mednarodnega zločina zahteva mednarodno pravno odgovornost posameznikov, ki pri izvrševanju zločinov zelo pogosto delujejo kot agenti svoje države. Z druge strani pa se ugotavljanje in razvrščanje mednarodnih zločinov v statutu MKSJ in MKSR nanaša tudi na države. Država je torej odgovorna s stališča, zakaj teh zločinov ni preprečila. Te kvalifikacije (teže) zločinov se nanašajo na vse države sveta (in ne samo na Ruando in države naslednice bivše Jugoslavije). Degan (2000:539) nadalje ugotavlja, da je *“edini in mogoč način za kaznovanje najtežjih zločinov posameznikov oblikovanje in vzpostavljanje mednarodnih kazenskih sodišč”*. Vendar so

dosedanje izkušnje pokazale, da tudi tu nastajajo mnoge praktične težave, na katere moramo biti pozorni.

Leta 1946 je GS ZN soglasno sprejela načela mednarodnega prava, ki so bila uporabljena na nürnberškem sodišču. Leta 1948, ko je bila sprejeta Konvencija o genocidu, je bilo potrjeno, da je genocid mednarodni zločin, za katerega obstaja tudi individualna odgovornost. Vsebina Ženevskih konvencij iz leta 1949 določa individualno kazensko odgovornost za večje kršitve pravil mednarodnega humanitarnega prava.

Glavna slabost teh konvencij je pomanjkanje jamstva za učinkovito uveljavitev. Pregarjanje posameznikov – če delujejo v javnem ali zasebnem interesu – je prepuščeno državi. Pričakovanja za pregon so zelo slaba, saj so zločinci dejanja in storitve genocida pogosto državni voditelji oziroma vladarji ali državni uslužbenci.

3.5. STALNO MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE (1998)

Sporazum iz leta 1998 na konferenci v Rimu glede ustanovitve MKS pod pokroviteljstvom ZN označuje najvišjo stopnjo oziroma vrhunec vse od tedaj, ko je bil razvoj pregona zabeležen. Pravo MKS je omejeno na najbolj resne zločine, ki zadevajo celotno mednarodno skupnost. To so zločini storitve genocida, zločini proti človeštvu in vojni zločini (5. člen statuta). Osebna odgovornost kršiteljev za zločine je predmet obravnave sodišča, če kršitelj deluje kot posameznik ali če ima položaj državnega uradnika oziroma uslužbenca (25. in 27. člen statuta). Pravo sodišča je dopolnjujoče s pravom posamezne države in obstaja, dokler je država nepripravljena ali nezmožna za pregon zločincev in kršiteljev.

Statut MKS (Rome statut of the International Criminal Court) so sprejeli 17. julija 1998, vendar je stopil v veljavo samo v 60 državah, ki so ga ratificirale. Naloga in delovanje je predvsem sojenje v primerih storitve genocida in v primerih storitve vojnih zločinov ter zločinov proti človeštvu, toda le, če je zločin storjen na ozemlju države, ki je statut

MKS ratificirala. Če niti država, kjer je bil zločin zagrešen, niti obtoženi narod nista ratificirala statuta, lahko akcijo in sojenje pri MKS sproži samo VS ZN (Roberts, 2000: 668).

Vsebinska pristojnost mednarodnega kazenskega sodišča je omejena na resna kazniva dejanja, ki zadevajo mednarodno skupnost kot celoto. Na podlagi 1. odstavka 5. člena so kazniva dejanja sledeča:

- a) hudodelstvo genocida;
- b) hudodelstva zoper človečnost;
- c) vojna hudodelstva;
- d) hudodelstvo agresije.

Hudodelstvo genocida je določeno v 6. členu. Po tej določbi je genocidno dejanje katero koli dejanje, ki je storjeno z namenom, da se do konca ali delno uniči narodna, etnična, rasna ali verska skupina.

Za genocidna dejanja se šteje (Roberts, 2000: 673):

- a) ubijanje pripadnikov skupine;
- b) prizadevanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom skupine;
- c) namerno spravljanje skupine v take življenjske razmere, ki vodijo k njenemu popolnemu ali delnemu uničenju;
- d) nalaganje ukrepov, s katerimi se preprečujejo rojstva med pripadniki skupine;
- e) prisilno odvzemanje otrok eni skupin in dajanje drugi.

Hudodelstva zoper človečnost so določena v 1. odstavku 7. člena in pomenijo katero koli od naslednjih dejanj, če so storjena kot del obsežnega ali sistematičnega napada, usmerjenega zoper civilno prebivalstvo in če se takega napada zavedajo (Roberts, 2000: 674, 675)

- a) umor;
- b) iztrebljanje (vključuje namerno vsiljevanje takšnih pogojev življenja (med drugim je onemogočen dostop do hrane in zdravil), ki vodijo k uničenju dela prebivalstva);
- c) zaslužnjevanje (uporaba keterega koli ali vseh pooblastil, ki se nanašajo na pravico do lastništva nad osebo in zajema uporabo takšnega pooblastila pri postopku trgovanja z osebami, še posebej z ženskami in otroki);

- d) izgon ali nasilno preseljevanje prebivalstva (pomeni nasilno razselitev oseb iz območja, v katerem imajo vso pravico bivanja, še posebej izgon ali drugi načini preganjanja, ki so v nasprotju z mednarodnim pravom);
- e) odvzem prostosti ali druge oblike hujšega omejevanja fizične svobode s kršitvijo temeljnih pravil mednarodnega prava;
- f) mučenje (pomeni namerno povzročanje hudih bolečin in fizičnega ali psihičnega trpljenja osebi, ki je v priporu, osebi, ki je pod vplivom obtoženega; vendar mučenje ne vključuje bolečine ali trpljenja, ki nastane izključno zaradi običajnih ali vzporednih zakonitih sankcij);
- g) posilstvo, spolno suženjstvo, vsiljevanje prostitucije, prisiljena nosečnost (pomeni nezakonit odvzem svobode ženski, ki so jo prisilili v nosečnost, namen pa je vplivati na etnično sestavo prebivalstva ali izvajanje drugih hudih kršitev mednarodnega prava; ta definicija ne vpliva na določbe državnih pravnih sistemov o nosečnosti.
- h) preganjanje vseh navzven prepoznavnih skupin ali združenj na politični, rasni, nacionalni, etnični, kulturni, verski, spolni (kot je definirana v 3. odstavku) ali kakšni drugi podlagi, ki po mednarodnem pravu velja za nedovoljeno v zvezi z vsemi zgoraj naštetimi dejanji ali vsemi kaznivimi dejanji, ki spadajo v stvarno pristojnost tega sodišča;
- i) prisilno izginotje oseb (pomeni aretacijo, pridržanje ali ugrabitev oseb s pooblastilom, podporo, privolitvijo države ali politične organizacije, ki jim sledi zavrnitev priznanja odvzema svobode, dajanja informacij o stanju ali prebivališču takih oseb; namen je, da se jim za daljše obdobje odreče pravna zaščita);
- j) hudodelstvo apartheida;
- k) ostala nečloveška dejanja podobnih oblik, ki povzročajo veliko trpljenje ali resne poškodbe na telesu, duševnem ali fizičnem zdravju.

Za vojne zločine, določene v 8. členu, je MKS še zlasti stvarno pristojno, če so storjena kot del načrta ali politike ali kot del obsežnega ponavljanja (1. odstavek 8. člena). Vojna hudodelstva pomenijo sledeče (Roberts, 2000: 675 – 680):

- a) hude kršitve Ženevskih konvencij z dne 12. avgusta 1949, še posebej katero koli od sledečih dejanj, uperjeno zoper osebe ali premoženje, ki ščitijo ustrezne ženevske konvencije (točka a 2. odstavka 8. člena):
 1. namerno ubijanje;

2. mučenje ali nečloveško ravnanje, tudi biološki poizkusi;
 3. premišljeno povzročanje velikega trpljenja ali kršitev telesne neokrnjenosti ali zdravja;
 4. nezakonito in samovoljno uničevanje ali prilaščanje premoženja v velikem obsegu, ki ni opravičeno z vojaškimi potrebami;
 5. prisiljevanje vojnih ujetnikov ali drugih zaščiteneh oseb v službovanje v sovražnikovih oboroženih silah;
 6. premišljeno jemanje pravice do pravilnega in nepristranskega sojenja vojnim ujetnikom ali drugim zaščiteneh osebam;
 7. nezakonito izseljevanje, preseljevanje ali nezakonito zapiranje;
 8. jemanje talcev;
- b) ostale resne kršitve zakonov in običajev mednarodnega prava, ki se uporabljajo v mednarodnem oboroženem spopadu, še posebej katero od naslednjih dejanj (točka b 2. odstavka 8. člena):
1. nemerno usmerjanje napadov proti civilnemu prebivalstvu kot takšnemu ali posameznim civilistom, ki neposredno ne sodelujejo v sovražnostih;
 2. namerno usmerjanje napadov proti civilnim objektom, to je tistim, ki niso vojaški cilji;
 3. namerno napadanje uslužbencev, naprav, materialov, enot ali vozil, ki so vpletena v humanitarno pomoč ali mirovne misije v skladu z UL ZN ter so namenjena za zaščito civilnega prebivalstva ali civilnih objektov v skladu z mednarodnim pravom, ki velja za oborožene spopade;
 4. nameren začetek napada, od katerega je mogoče pričakovati naključne izgube življenj, poškodbe civilistov, škodo na civilnih objektih ali obsežne, dolgotrajne in resne okvare naravnega okolja, ki bi bile v primerjavi s pričakovano konkretno in neposredno vojaško prednostjo nesorazmerno velike;
 5. napadanje ali bombardiranje nebranjeneh mest, vasi, naselij ali zgradb, s kakršnimi koli sredstvi, če niso vojaški cilji;
 6. ubijanje ali ranitve sovražnika, ki se je brezpogojno predal tako, da je položil orožje ali zato, ker nima več sredstev za obrambo;
 7. zloraba zastave premirja, zastave ali vojaških znamenj in uniforme sovražnika ali ZN in tudi razpoznavnih znamenj ženevskih konvencij, ki povzroči smrt ali hudo telesno poškodbo;

8. neposredno ali posredno preseljevanje dela prebivalstva okupacijske sile na ozemlje, ki je okupirano, ali izseljevanje, preseljevanje celotnega ali dela prebivalstva okupiranega ozemlja po ali zunaj njega;
9. namerno usmerjanje napadov na stavbe, namenjene veri, vzgoji, umetnosti, znanosti ali človekoljubnim ciljem, zgodovinske spomenike, bolnišnice in kraje, kjer so zbrani bolni in ranjeni, če niso vojaški cilji;
10. izpostavljanje oseb nasprotne strani telesnemu pohabljenju, medicinskim ali znanstvenim poizkusom katere koli vrste, ki niso upravičeni niti z medicinskim, zobnim ali bolnišničnim zdravljenjem prizadete osebe, niti niso v njenem interesu in ki povzročijo smrt ali resno ogrozijo zdravje take osebe;
11. zahrbtna usmrtitev ali ranitev oseb, ki pripadajo sovražnemu narodu ali vojski;
12. objava, da nikomur ne sme biti prizanešeno;
13. uničevanje ali prisvajanje sovražnikove lastnine, če takšno uničevanje ali prisvajanje ni opravičeno z vojaškimi potrebami;
14. razglasitev za odpravljene, odložene ali pravno nedopustne pravice in tožbe državljanov sovražne države;
15. prisiljevanje državljanov sovražne države k sodelovanju v vojaških operacijah, uperjenih zoper lastno državo;
16. ropanje mest in zgradb, čeprav bi jih osvojili v naskoku;
17. uporaba strupov ali strupenih orožij;
18. uporaba dušljivih, strupenih ali drugih plinov ter vseh analognih tekočin, snovi ali priprav;
19. uporaba izstrelkov, ki se v človeškem telesu razširijo ali sploščijo, na primer krogle s trdim ovojem, ki ne pokriva celega jedra ali je narezan;
20. uporaba orožij, izstrelkov ter sredstev in metod vojskovanja, ki povzročijo čezmerne poškodbe ali nepotrebno trpljenje ali so v nasprotju z mednarodnim pravom, ki velja v oboroženem spopadu, in sicer pod pogojem, da so takšna orožja, izstrelki ter sredstva in metode vojskovanja absolutno prepovedani ter z amandmajem (v skladu z določbami 121. in 123. Člena), vključeni v aneks tega statuta;
21. žalitve osebnega dostojanstva, še posebej sramotilno in poniževalno ravnanje;
22. posilstvo, spolno suženjstvo, vsiljena prostitucija, prisilna nosečnost, kot je definirana v 7. členu, 2. odstavek, vsiljena sterilizacija ali katera koli druga oblika spolnega nasilja, ki prav tako pomeni hudo kršitev ženevskih konvencij;

23. zloraba navzočnosti civilistov ali druge zaščitene osebe, da se določene točke, območja ali vojaške sile izvamejo od vojaških operacij;
 24. namerno usmerjanje napadov proti zgradbam, materialu, medicinskim enotam in transportnim sredstvom ter osebju, ki so zaznamovani z razpoznavnimi znaki ženevskih konvencij;
 25. namerno stradanje civilistov kot metoda vojskovanja tako, da se jim onemogoči dostop do objektov, ki so neobhodno potrebni za njihovo preživetje, vključno z namernim oviranjem pomoči, kot jo predvidevajo ženevske konvencije;
 26. vpoklic otrok, ki niso dopolnili 15 let starosti, v nacionalne oborožene sile oziroma njihovo neposredno vključevanje v sovražnosti;
- c) pri oboroženem spopadu, ki nima mednarodnega pomena, resne kršitve skupnega 3. člena ženevskih konvencij z dne 12. avgusta 1949, še posebej katero koli od sledečih dejanj, uperjeno proti osebam, ki neposredno ne sodelujejo v sovražnostih, tudi pripadnikom oboroženih sil, ki so odložili orožje, in osebam, ki zaradi bolezni, ran, ujetništva ali drugih razlogov niso več sposobne za boj (točka c, 2. odstavek 8. člena):
1. ogrožanje življenja in nasilje nad osebnostno nedotakljivostjo, kar velja še zlasti za umor kakršne koli vrste, pohabljenje, okrutnosti in mučenja;
 2. žalitve osebnega dostojanstva, še posebej sramotilno in poniževalno ravnanje;
 3. jemanje talcev;
 4. izrekanje in izvrševanje kazni brez predhodnega sojenja pred rednim sodiščem, kar zagotavlja vsa sodna jamstva, ki jih civilizirani narodi priznavajo kot neobhodna.

Točka d 2. odstavka 8. člena določa, da določbe točke c 2. odstavka 8. člena ne veljajo za situacije pri notranjih nemirih in napetostih, kot so upori, izolirani in občasni akti nasilja ali drugi akti podobne narave.

- d) ostale resne kršitve pravil in običajev mednarodnega prava, ki se uporabljajo v oboroženih spopadih, ki nimajo mednarodnega pomena, še posebej katero koli od naslednjih dejanj (točka e 2. odstavka 8. člena):
1. namerno usmerjanje napadov proti civilnemu prebivalstvu kot takšnemu ali posameznim civilom, ki neposredno ne sodelujejo v sovražnostih;

2. namerno usmerjanje napadov proti zgradbam, materialu, medicinskim enotam in transportnim sredstvom ter osebju, ki je zaznamovan z razpoznavnimi znaki ženevskih konvencij;
3. namerno napadanje osebja, naprav, materiala, enot ali vozil, ki so vključena v humanitarno pomoč ali mirovne misije v skladu z UL ZN ter so namenjena zaščititi civilistov ali civilnih objektov v skladu z mednarodnim pravom o oboroženih spopadih;
4. namerno usmerjanje napadov na stavbe, namenjene veri, vzgoji, umetnosti, znanosti ali človekoljubnim ciljem, zgodovinske spomenike, bolnice in kraje, kjer so zbrani bolni in ranjeni, če niso vojaški cilji;
5. plenjenje mesta ali kraja, četudi je zavzeto z napadom;
6. posilstvo, spolno suženjstvo, vsiljena prostitucija, prisilna nosečnost, kot je definirana v 7. členu, odstavek 2 (f), vsiljena sterilizacija ali katera koli druga oblika spolnega nasilja, ki prav tako pomeni hudo kršitev 3. člena, ki je skupen za štiri ženevske konvencije;
7. vpoklic otrok, ki niso dopolnili 15 let starosti, v oborožene sile ali skupine oziroma njihovo neposredno vključevanje v sovražnosti;
8. ukaz, naj se zaradi vojnih operacij preseli civilno prebivalstvo, razen če to zahtevajo varnost civilistov ali imperativni vojaški razlogi;
9. zahrbtna usmrtitev ali ranitev sovražnikovih borcev;
10. objava, da nikomur ne sme biti prizanešeno;
11. izpostavljanje oseb druge strani v konfliktu telesnemu pohabljenju, medicinskim ali znanstvenim poizkusom katere koli vrste, ki niso upravičeni niti z medicinskim, zobnim ali bolnišničnim zdravljenjem prizadete osebe, niti niso v njenem interesu in ki povzročijo smrt ali resno ogrozijo zdravje take osebe;
12. uničevanje ali prisvajanje sovražnikovega premoženja, če takšno uničevanje ali prisvajanje ni opravičeno z vojaškimi potrebami.

Iz statuta MKS lahko ugotovimo, da njegove pristojnosti niso ozemeljsko in časovno omejene, tako kot to velja za MKSJ in za MKSR. Ta širša pristojnost stalnega MKS tako odpravlja pomanjkljivost MKSJ in MKSR. V mnogih primerih storilci hudodelstva genocida niso bili obsojeni, ker jim nacionalna sodišča posameznih držav iz najrazličnejših razlogov niso sodila, mednarodnega sodišča pa ni bilo. Pomanjkljivosti naj bi odpravljalo prav to MKS, ki bo pristojno samo v primerih, če države ne bodo

pripravljene same soditi posameznikom za težje zločine, kot so genocid, zločini proti človeštvu, vojni zločini in druge najhujše kršitve človekovih pravic. Primere naj bi sodišče prevzelo, če jih bodo posredovale države podpisnice, VS ZN ali tožilec mednarodnega tribunala po odobritvi treh sodnikov. Pomanjkljivost tega sodišča je, da ne bo delovalo za nazaj in ne bo moglo soditi za zločine, storjene pred 1. julijem 2002. Torej lahko sklepamo, da bo veliko storilcev iz preteklih genocidnih dejanj, ki so se zagrešila, zaradi nezmožnosti kaznovanja in pomanjkljivosti pristojnih sodišč, ostalo nekaznovanih. Konceptu stalnega MKS so nasprotovale tudi Združene države Amerike, ker se bojijo, da bi utegnili ameriškim vojakom v tujini samovoljno soditi. Iz samega statuta MKS lahko tudi razberemo, da se genocid opredeljuje enako kot v Konvenciji o genocidu. V primerih sojenja osebam, ki jih bo obtožnica bremenila zločina genocida, bo torej tako Konvencija o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida pravna osnova stalnega MKS.

4. REPUBLIKA RUANDA

Ruanda leži v notranjosti vzhodne Afrike. Največji vzhodni del države obsegajo 1.500 – 2.000 metrov visoki, rahlo valoviti ravniki Vzhodnoafriškega višavja. Država je druga najgosteje poseljena afriška država, saj zlasti na rodovitnejšem severu gostota presega 500 prebivalcev na km². Značilna je razpršena poselitev, zaradi pomanjkanja zemlje tudi na strmih pobočjih (Natek, 1999: 463).

Od leta 1950 naprej se število prebivalcev zelo hitro povečuje. Večinsko prebivalstvo so bantujski, poljedelski Hutujci (90 %), manjšina so nilotski, večinoma živinorejski Tutsiji (tudi Vatutsi, 9 %) in Pigmejci (1 %) (The World Book Encyclopedia, 1990: 538).

Hutujci in Tutsiji so tradicionalno sprti. Slednji so stoletja vladali prvim, a v celoti sprejeli jezik večine. Po veroizpovedi so prebivalci katoličani, pripadniki tradicionalnih verstev, protestanti in sunitski muslimani. Po ustavi, ki jo je sprejel začasni parlament, je Ruanda predsedniška republika (Natek, 1999: 463). David Keen (1998: 36)

opredeljuje in označuje Ruando kot majhno državo s tradicionalno močnim državnim aparatom.

Staroselske Hutujce si je že v petnajstem stoletju podredilo živinorejsko ljudstvo Tutsijev. Njihova prevlada je temeljila na lastništvu goveda kot ključnem statusnem simbolu, hierarhični družbeni ureditvi s kraljem božanskega rodu na vrhu in večji vojaški spretnosti. Hutujci so bili podrejeni Tutsijem vse do leta 1959. V drugi polovici devetnajstega stoletja se je za območje današnje Ruande začela tekma med Veliko Britanijo, Belgijo in Nemčijo. Leta 1885 sta z berlinskim sporazumom kraljevini Ruanda in Urundi (današnji Burundi) postali nemška protektorata. Med prvo svetovno vojno so Ruando zasedle belgijske čete iz sosednjega belgijskega Konga. Z mirovnim sporazumom v Versaillesu je ozemlje obeh kraljev prišlo pod upravo Belgije, 1924 pa je mandatno ozemlje Ruanda-Urundi prešlo pod belgijsko upravo, gospodarsko in upravno tesno povezano s kolonijo belgijski Kongo. Po drugi svetovni vojni je ozemlje Ruanda-Urundi prišlo pod skrbništvo ZN in belgijsko upravo. Slednja se je ves čas opirala na tutsijsko plemensko aristokracijo.

4.1. NEODVISNA REPUBLIKA RUANDA

Silovit upor Hutujcev je izbruhnil po smrti tutsijskega kralja Mutare III. (1959-61), v katerem je umrlo več kot 150.000 ljudi, okoli 150.000 pa jih je zbežalo v sosednje države. Na parlamentarnih volitvah decembra 1960 je zmagalo hutujsko "Gibanje za enakopravnost Hutujcev", parlament pa je januarja 1961 odstavil tutsijskega kralja Kigerija V. (Fein, 2000: 47-53).

GS ZN je februarja leta 1962 preklicala skrbništvo nad ozemljem Ruanda-Urundi. Razglasili so neodvisno Republiko Ruando. V obdobju 1962-1964 je bila Ruanda v gospodarski, carinski in monetarni uniji z Burundijem, vendar je zveza naglo razpadla zaradi burundijske podpore tutsijskim upornikom v Ruandi. Z državnim udarom 5. julija 1973 je oblast v Ruandi prevzela vojaška hunta na čelu z generalmajorjem Juvenalom Habyarimano. Ta se je imenoval za predsednika republike, razpustil parlament in leta

1978 uvedel enostrankarsko politično ureditev z “Revolucionarnim narodnim gibanjem za razvoj”, v katerega so se morali včlaniti vsi polnoletni državljani (Natek, 1999: 464).

Iz kratkega zgodovinskega pregleda vidimo, da so že pred državljansko vojno v Ruandi (1994) obstajale določene osebe in skupine, ki so imele močne pozicije oziroma funkcije v obstoječem sistemu oblasti. Prišlo je do organizacijskih in kadrovskih sprememb v ključnih organih in vodstvih. Za vojaške hunte je značilno, da se polaščajo oblasti predvsem v državah, za katere so značilne nestabilne gospodarske in politične razmere, odsotnost demokratičnih izročil in neuveljavljenost mehanizmov oziroma ustanov parlamentarne demokracije.

Tam, kjer ni vplivnih, parlamentarnih, demokraciji zavezanih strank, in ustreznih mehanizmov civilne družbe ter pravne države, ki lahko zagotavljajo spoštovanje institucij sistema in zakonitosti, imajo priložnost relativno maloštevilne, toda energično in načrtno delujoče skupine, ki so tudi sicer že dovolj blizu oblasti (zelo redko namreč uspe državni udar, katerega organizatorji in izvajalci ne nadzirajo mnogih pomembnih vozlišč političnega, vojaškega, informativnega in drugega delovanja) (Sruk, 1995: 128).

Prav vojska ima običajno na voljo vse tisto, kar je neogibno potrebno za izvedbo državnega udara – orožje, komunikacijska sredstva in seveda vojake. Kot navaja Sruk, se redko zgodi, da bi imele vojaške hunte po državnem udaru ustrezne programe gospodarskih, političnih, socialnih, kulturnih in drugih sprememb. Največkrat posvečajo veliko pozornosti in prizadevnosti parcialnim, neredko sebičnim ciljem ter ambicijam. Prav zato se z državnimi udari le redko rešijo ustrezne stvari. Običajno jim sledijo nove negotovosti, krivice, zablode, konflikti in neuspehi.

4.2. DRŽAVLJANSKA VOJNA V REPUBLIKI RUANDI (1994-1997)

Catharine Newbury v svojem delu *Ethnicity and the Politics of History in Rwanda* (2002: 67-79) podaja primerjavo med koncem petdesetih let in zgodnjih devetdesetih let v Ruandi, da bi na ta način predstavila nov in bolj konstruktiven pogled na zgodovino regije in odnosov med etničnim skupinami. Po njenem mnenju je bil ključni element etničnih razkolov v nedavni ruandski zgodovini razvoj in propaganda skupnega pogleda na etnično pripadnost. Vladajoči Hutujci so namreč v devetdesetih letih označili Tutsije kot sovražnike celotne države. Kot posledica takšnega mišljenja in delovanja je v štirih letih na tisoče ljudi v afriški regiji umrlo na območju Velikih jezer. Mnogi med njimi so bili nedolžni civilisti, ki jih je pobila vojska, policija ali pa sta jih zdesetkali bolezen in stradanje, ko so bežali pred smrtonosno nevarnostjo. Genocidni "računski stroj" in program sta želela pokončati Tutsije. Sovrašтво proti njim so uporabili preko časopisnih medijev, oddaje po radiu so opisovale ta dejanja skozi procese.

Državlјanska vojna in genocid sta potekala v daljšem časovnem razdobju.

Na severovzhodu so se oktobra 1990 začeli spopadi med hutujskimi vladnimi četami in tutsijsko Ruandsko patriotsko fronto (Rwandan Patriotic Front - RPF), sestavljeno iz tutsijskih beguncev v Ugandi. Od leta 1991, ko je hutujška vlada pričela deliti orožje med civiliste z namenom, da bi oblikovala lastne oborožene sile, pa vse do februarja 1993 je bilo mogoče čutiti prekrivanje teh sil z zlorabljeno policijo. Na začetku vojne so se v Ruandi razširili predvsem umori in bombardiranja, ki so jih izvajale uniformirane osebe; dogajali so se zelo hitro in profesionalno (Lehmann, 1999: 86). Pričela se je resna politična kriza. Spopadi so se stopnjevali v državljansko vojno. V tem obdobju je bilo 8.000 nasprotnikov hutujškega režima Habyarimane aretiranih.

Junija 1993 so ZN ustanovili opazovalno misijo Uganda/Ruanda (**UNOMUR – UN Observer Mission Uganda-Rwanda**) za skrb nad ugandsko-ruandsko mejo. Misijo je vodil kanadski brigadir-general Romeo Dallaire, ki je bil vodja vojaških opazovalcev. Z delovanjem je pričela septembra 1993, v njej je bilo z 81 vojaških opazovalcev.

Medtem so se nadaljevala pogajanja v Arushi v Tanzaniji za pomoč mednarodnih sil pri ohranjanju javne varnosti in delitvi humanitarne pomoči v Ruandi. 5. avgusta 1993 so

predsednik Habyarimana ter voditelja FPR Paul Kagame in Alex Kanyarengwe v Arushi podpisali mirovni sporazum. Avgusta so Ruando obiskali predstavniki Misije ZN za poizvedovanje in generalni sekretar ZN je priporočil ustanovitev Misije ZN za pomoč Ruandi (UNAMIR) (Lehmann, 1999: 87).

Oktobra 1993 je VS ZN združil UNOMUR v novo, razširjeno misijo ZN za Ruando **UNAMIR (UN Assistance Mission for Rwanda)**, ki naj bi pomagala pri implementaciji mirovnega sporazuma iz Arushe (Sipri Yearbook, 1994:45). Imela je sledeče naloge (Lehmann, 1999:87):

1. pomoč pri zagotavljanju varnosti v glavnem mestu Ruande Kigaliju;
2. skrb za izvajanje določb sporazuma iz Arushe, vključno z ustanavljanjem demilitariziranih območij in oblikovanjem postopkov demobilizacije;
3. skrb za varnost med vzpostavljanjem prehodne vlade do volitev;
4. pomoč pri odstranjevanju min;
5. vzpostavitev pogojev za varno vrnitev (repatriacijo) ruandskih beguncev in razseljenih oseb.

Z vsebino mirovnega sporazuma iz Arushe niso bili zadovoljni Habyarimanovi privrženci, saj je ta med drugim določal, da predsednik Ruande ostane isti, vendar pripadniki RPF zasedejo nekatera pomembnejša ministrska mesta. V njem so predvideli tudi povratek okoli 650 000 tutsijskih beguncev (Natek, 1999: 464).

Neposreden povod za pokol med obema plemenoma je bila sestrelitev predsedniškega letala 6. aprila 1994, v kateri sta izgubila življenje predsednika Ruande in Burundija Juvenal Habyarimana in Cyprien Ntaryamira. Po uboju predsednika so hutujske milice in vladne čete v Ruandi blokirale ceste in poti ter pobile tiste opozicijske politike, ki so očitno nasprotovali režimu predsednika Habyarimane. Začelo se je načrtno preganjanje pripadnikov plemena Tutsi. Politični nadzor z vojaško močjo so dobili Bogosora in njegovi privrženci (<http://www.hrw.org/reports/1999/rwanda/Geno.htm>). Krvavo nasilje je zaostriło državljansko vojno, ki je že leta besnela med hutujsko vlado in tutsijskimi uporniki.

12. aprila 1994 so enote RPF zavzele Kigali, po vsej deželi pa so se začeli strahotni pogromi

hutujskih tolpa nad Tutsiji in Hutujci. Zaradi vojaškega udara so oblast ponovno prevzeli Hutuji. Njihove vojaške in policijske enote so začele načrtno preganjati Tutsije iz Ruande. Organizirali so posebne patrulje, ki so iskale Tutsije in jih preganjale iz države. Nasilje je zajelo celotno državo. Med prvimi žrtvami so bili predstavniki lokalnih oblasti, ki so zavračali sodelovanje pri preganjanju Tutsijev. Pripadniki Interhamwe so uporabljali različne metode ubijanja: streljanje, ubijanje z mačetami, pretepanje do smrti, pokopavanje živih, utopitve in posiljevanje (Lemarchand, 1997: 416).

Vsa naštetá dejanja bi lahko v povezavi s politiko označili kot masakr in pogrom. Z besedo pogrom mislim predvsem preganjanje in surovo obračunavanje s komer koli (silovit napad, naskok). Ker pa je šlo v državljanski vojni v Ruandi za množične masakre in pogrome, lahko vsa ta dejanja opredeljujemo kot genocidna.

17. maja 1994, ko je VS ZN sprejel resolucijo številka 918, so se odločili, da se število pripadnikov UNAMIR poveča na 5.500. Podaljšán je bil tudi njen mandat in na podlagi 7. poglavja UL ZN so sprejeli sklep o vojaškem embargu za Ruando. VS je hkrati tudi obsodil nasilje in pokole civilistov ter jih označil kot sistematične, široko razsežne in sramotne kršitve humanitarnega prava ter človekovih pravic. Označil jih je kot veliko človeško trpljenje, ki je posledica konflikta oziroma spopada. Situacija v Ruandi se je slabšala. Sredi leta 1994, ko je v državljanski vojni umrlo že več kot 500.000 ljudi, je VS ZN z resolucijo 929 (1994) in v okviru 7. poglavja UL ZN odobril vojaško posredovanje. Vojaško posredovanje se je odvijalo pod francoskim poveljstvom. Stekla je "turkizna operacija" francoske vojske. Francija je poudarjala človekoljubno naravo vojaške akcije, ki se je nekaterim članicam VS zdela sporna (Kronika 20. stoletja, 1998: 87). 3. julija 1994 je Francija pričela z oblikovanjem "humanitarno zaščitene območja" v jugozahodnem predelu Ruande, ki naj bi pokrivalo okoli 1/5 državnega ozemlja. Pod vodstvom generala Dallaireja in ostalih opazovalcev je francoska intervencija dosegla svoje cilje, predvsem stabilizacijo območja.

Z resolucijo 955 (1994) je VS ustanovil Mednarodni kazenski tribunal za Ruando za pregon oseb, ki so odgovorne za genocid, zločine proti človeštvu in ostale resne kršitve mednarodnega humanitarnega prava. S tem je VS nedvomno potrdil, da takšna dejanja pomenijo grožnjo mednarodnemu miru in varnosti.

4.2.1. KDO SO BILI ORGANIZATORJI, MORILCI IN ŽRTVE V DRŽAVLJANSKI VOJNI V RUANDI V OBDOBJU 1994-1997?

4.2.1.1. Organizatorji pokolov

Gerard Prunier je v svojem delu "Ruandska kriza" (<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/rwanda/reports/prunierexcerpt.html>) poizkušal definirati in določiti glavne organizatorje pokolov v ruandski državljanski vojni ter morilce in žrtve. Z organizatorji pokolov so mišljeni ljudje, ki so organizirali vojaške pokole, dobavljali orožje in sprejemali navodila in odločitve na višjih položajih. Pri vsakem genocidnem dejanju pa odgovor na vprašanje: "Kdo je dejansko sprejel odločitve in izrekel povelja?" ni lahko. V primeru Ruande, kjer je veliko število političnih akterjev govorilo o njihovih pravilih, so bili pogovori relativno omejeni in so skrbeli oziroma zadevali bolj odgovore na vprašanja "kako" in ne "kdo". V poročilih o skupinah za človekove pravice ali v pričanjih neodvisnih opazovalcev o različnih političnih mnenjih so se ponovno pojavljala vedno ista imena. Zdi se, da je obstajal glavni organizator celotne operacije. Ta domneva se nanaša na direktorja službe Ministrstva za obrambo Theoneste Begasora. Bil je tisti, ki je koordiniral končne odločitve in akcije. Odgovornost se nanaša tudi na obrambnega ministra Augustina Bizimana, ki je kontroliral logistiko in ostale pomembne obrambne točke. Z vojaškega področja so bili odgovorni še številni drugi ljudje. Vsi ti so delovali na državni ravni. Vključenih je bilo tudi mnogo civilistov, na primer Hoseph Nzirerera, ki je koordiniral operacije Interhamwe. Tudi bančni direktor Pascal Musabe je bil eden izmed policijskih organizatorjev na državni ravni. Menedžer Felicien Kabuga je financiral organizacijo Interhamwe.

Vidimo, da so bili aktualni organizatorji genocidnih pokolov majhne skupine, ki so pripadale političnemu režimu, policiji in ekonomski oziroma gospodarski eliti. Vsi so poizkušali zaradi različnih ideoloških in materialnih motivacij doseči radikalne politične spremembe, katere so do sedaj dojemali kot grožnjo. Mnogi izmed njih so sodelovali z vojaškimi morilci v manjših masakrih in širili skupno ideologijo po radikalni hutujski nadvladi v celotni Ruandi.

4.2.1.2. Morilci v pokolih

Med situacijami v mestih in zunaj njih so se pojavljale razlike. V Kigaliju so se stvari odvijale zelo hitro. Iztrebljanja so se pričela zgodaj zvečer, saj so pričenjali s poboji ponoči in so poizkušali uničiti večino najbolj pomembnih, političnih, medijskih in civilnih strateških točk. Cilj policijskih enot je bil, da se rekrutirajo predvsem ljudje iz nižjih družbenih slojev, ki bi izvajali pokole. Njihova oprema je bila preprosta. Oboroženi so bili s puškami, noži, granatami, mačetami. Mnogi izmed njih so se udeležili policijskega izobraževanja. V Kigaliju so vzpostavljali cestne zapore, preiskovali hiše in nastopali kot iztrebljevalci oziroma morilci. Njihova disciplina je bila zelo slaba, predvsem med novimi člani, ki so bili rekrutirani med samimi akcijami. Morilce so kontrolirali predvsem državni nameščenci v centralni vladi (http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/rwanda/reports/prunier_excerpt.html). Njihova glavna motivacija ni bila le požrešnost, pač pa tudi želja in globoko verovanje v njihovo ideologijo, ubogljivost do politične oblasti države in socialne moči v skupini. Masovni morilci so imeli težnjo po vodstvu množice in Ruanda ni bila nobena izjema.

4.2.1.3. Žrtve

Večina žrtev so bili ljudje, ki so pripadali etnični skupini Tutsijev. Vsi med njimi so bili kandidati za smrt. Morilci niso prizanašali ženskam, starejšim ljudem, otrokom, dojenčkom. Vsi so bili obsojeni na smrt. Kdor koli v državi je bil identificiran in spoznan, da pripada Tutsijem, ni imel nobene možnosti za izhod. V mestih so pri cestnih zaporah ljudi spraševali po osebnih dokumentih. Če so ljudje razpolagali z izkaznicami, iz katerih je bilo razvidno, da pripadajo Tutsijem, je to pomenilo gotovo smrt. Tudi če so imeli listino, iz katere je bila razvidna pripadnost Hutujcem, še ni pomenilo, da so varni (http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/rwanda/reports/prunier_excerpt.html)

Iz vsega naštetega se zdi, da je bilo razmeroma malo ljudi ubitih iz roparskih razlogov. V pokolih je bil namreč prisoten močan element družbene zavisti in na ruralnih

področjih je to delovalo na preprosti ravni. Preživeli so jasno povedali: "Ljudje, katerih otroci so hodili bosih v šolo, so pobijali ljudi, ki bi lahko kupili za njih čevlje".

Tutsiji so bili vladajoči del družbe, niso bili nujno zelo bogati, saj so veliko poljskih in mlečnih izdelkov za prehrano kupovali od Hutujev. Tradicionalno so oboji med seboj sprti že dlje časa, zato je v pobojih vidna tudi socialna in politična diferenciacija. Poleg tega gre tudi za vidne antropološke razlike, saj se velikost obeh etnij razlikuje. Tutsiji so nilotsko ljudstvo, za katerega je značilno, da so z zgornjega toka Nila na jugu Sudana. Od tu so se Niloti razširili na ozemlja v Centralnoafriški republiki, Ugandi, Zairu in Keniji. So visoki ljudje, v povprečju merijo skoraj 180 cm, nekateri tudi do 210 cm. So zelo temnopolti in imajo svedraste lase. Nekateri imajo tanke ustnice, dolge, razmeroma visoko nasajene nosove in lepo oblikovano čelo. Drugi imajo štrleče ustnice in široke, ploščate nosove. Za nilotske jezike je značilno, da ne poznajo pregibanja in spolov, glasovi se razločujejo po tonu. Jeziki so si zelo podobni. Skoraj vsi Niloti so pastirska ljudstva. Nosijo zelo malo obleke, po telesu pa imajo umetelne vzorce brazgotin. Tutsiji so edini imeli govedo in od srednjega veka dalje so vladali hutujskim vazalom. Hutuji so za razliko od Tutsijev nizke rasti in so bili kmetje ter živeli v tlačanstvu pod visokoraslimi Tutsiji. Po razglasitvi neodvisnosti so se v Ruandi uspešno uprli. Pomorili in pohabili so veliko Tutsov. Pod upravo Tutsov pa so še naprej ostali tisti Hutuji, ki so živeli v Burundiju (Ljudstva sveta, 1980: 280-293).

4.2.2. BEGUNCI KOT POSLEDICA DRŽAVLJANSKE VOJNE V RUANDI

Status begunca določata ženevska **Konvencija o statusu beguncev iz leta 1951 (Convention relating to the Status of Refugees, Geneva, 28 July 1951)** in **Protokol iz leta 1967 (Protocol relating to the Status of Refugees, New York, 31 January 1967)**. Po Konvenciji o statusu beguncev je begunec oseba, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem zaradi rase, vere, narodnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali zaradi političnega mnenja nahaja zunaj svoje matične države in se ne more ali se zaradi takega strahu ne želi več zanašati na pomoč te države.

Po Konvenciji o statusu beguncev in protokolu morajo biti podani ključni razlogi za priznanje statusa begunca:

a) utemeljen strah pred preganjanjem;

V veliki meri je strah predvsem subjektivna kategorija, odvisna zlasti od duševnih in drugih osebnostnih značilnosti, predstav in stanja posameznika. To stanje in te predstave morajo biti pogojene z objektivnimi okoliščinami. Kaj se šteje za strah, je tako stvar presoje v vsakem konkretnem primeru.

b) preganjanje zaradi rase, vere, narodnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali zaradi političnega prepričanja;

c) nahajanje izven svoje države, katere državljanstvo ima in če oseba ne more ali zaradi utemeljenega strahu noče zahtevati zaščite svoje države oziroma se ne more ali se zaradi takšnega strahu ni pripravljena vrniti v državo svojega predhodnega prebivališča (Convention relating to the Status of Refugees, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm; str. 1-14, 24.11.2003).

15. člen **Deklaracije o človekovih pravicah (Universal Declaration of Human Rights)**, <http://www.un.org/Overview/rights.html>, str.3, 24.11.2003) pravi, da “ima vsakdo pravico zapustiti svojo državo ter da si lahko poišče in uživa v drugi državi azil pred preganjanjem”. Države pa pri tem nimajo obveze, da odobrijo azil vsem posameznikom, ki zanj zaprosijo, vendar imajo vsi posamezniki, ki so ogroženi v lastni državi, pravico jo zapustiti in poiskati azil kjerkoli. Tu se pojavlja vrzel med pravicami posameznika in države. Veliko oseb tudi nima oziroma ne izpolnjuje pogojev, da se lahko kvalificirajo kot begunci po Konvenciji o statusu beguncev iz leta 1951 in zato ne morejo pridobiti jamstva oziroma pravic, ki bi jim bile priznane, če bi izpolnjevali zahteve iz konvencije. Definicija je torej pomembna, ker odpira in določa posameznikom njihove pravice.

Julija 1994 so v državljanski vojni v Ruandi tutsijski uporniki, ki so se že od leta 1990 načrtno bojevali proti vladi in medtem osvojili večino ruandskega ozemlja, razglasili konec vojaških spopadov. Razglasili so enostransko premirje. Sovraštvo med etničnima skupinama je bilo še vedno veliko. Tutsijski prevzem oblasti je sprožil velikanski val beguncev. Ko je 4. julija 1994 RPF zasedla glavno mesto Kigali, je bilo s tem konec hutujske politike preganjanja in ubijanja Tutsijev v Ruandi. Vendar pa se je ta politika prenesla in nadaljevala v Zaire in Tanzanijo, kjer je bilo veliko beguncev iz Ruande. To

označuje, da je situacija v Ruandi predstavljala grožnjo mednarodnemu miru in varnosti v regiji, saj je obstajala možnost, da se spopadi razširijo v sosednje države in regije.

Proti koncu julija 1994, ko je RPF obvladala vse ozemlje in vzpostavila vlado v Kigaliju, je zbežalo v begunske centre v Zaire, Burundi, Tanzanijo ali v druge dele Ruande okoli 2,5 milijona Ruandcev, kjer so množično umirali v begunskih taboriščih. Na sto tisoče jih je zbežalo v Zaire, kjer so iskali zaščito pred morebitnim maščevanjem nove vlade. Vsi ti ljudje, ki so živeli in umirali v nemogočih razmerah na ruandsko-zairski meji, vedo, kaj so delali, kaj se jim je dogajalo, zakaj in kaj so pričakovali, če se vrnejo v Ruando. Več kot polovica ubežnikov je bila mlajša kot 15 let in 20 % od njih je imelo manj kot 5 let (<http://jama-slo.prahacom.com/jama97-4/html/ruanda.html>, str.2-8, 24.11.2003).

V taboriščih za begunce in izseljene osebe so zelo trpeli otroci. Okoli 50.000 ljudi, med njimi veliko otrok, je umrlo v prvem mesecu po izgnanstvu v Zaire. V begunskih centrih v Zairu je julija 1994 naraslo število primerov kolere na skoraj 1.000 na dan. Približno 90 % smrti je bilo povezanih z obolenji driske. V taboriščih so otroci obolevali tudi za malarijo, pljučnico, meningitisom in boleznimi kože. Največji problem je bilo obolenje z drisko, podhranjenost in izsušenost. Ob vseh teh zdravstvenih težavah so se nevladne organizacije za pomoč trudile, da bi uskladile svoje delovanje, ki pa je bilo žal premalo uspešno, da bi se epidemija zajezila.

Ob koncu leta 1994 je masovni genocid v Ruandi povzročal zelo kompleksne probleme državi, regiji in množici mednarodnih akterjev. Sosednje države so bile destabilizirane zaradi prisotnosti velikega števila begunccev na njihovem teritoriju. Čeprav se je situacija v državi leta 1995 umirila, se je Ruanda soočala z gromozanskimi problemi. Kljub mednarodni pomoči so tisoči pomrli v begunskih taboriščih. Največja zmeda je vladala v taboriščih v obmejnem mestu Gomi. Po ocenah urada za begunce pri ZN je vsak dan zaradi izčrpanosti in bolezni, lakote in žeje umrlo okoli 2.000 ljudi. V begunskih taboriščih so se reorganizirale tudi nekdanje hutujske milice in enote prejšnje vlade. Prevzele so oblast v taboriščih in grozile tistim, ki so se želeli vrniti. Sovraštvo med plemenoma se je nadaljevalo.

Aprila 1995 so vojaki ruandskih oboroženih sil uprizorili pokol v begunskem taborišču, katerega prebivalci so se uprli nasilni izselitvi. Taborišče na jugozahodu dežele je bilo namreč največje begunsko zatočišče, ki so ga med državljansko vojno uredile francoske

čete. Vlada se je leta 1995 odločila, da ga razpusti, ker je domnevala, da se v njem urijo hutujske milice.

Novembra 1995, na dvodnevnem srečanju v Kairu, ki ga je organiziral nekdanji ameriški predsednik Jimmy Carter, so se predsedniki Burundija, Ruande, Ugande in Zaira sporazumeli, da vrnejo ruandske begunce domov. Dogovorili so se tudi, da le-ti ne bodo nasilno vrnjeni v domovino (Sipri Yearbook, 1996: 52).

Marca 1996 so morali ZN umakniti svoje enote, nameščene v Ruandi od leta 1994, saj ruandska vlada njihovega mandata ni hotela podaljšati. Potem ko se je mednarodna skupnost držav na kanadsko pobudo konec leta 1996 potrudila in sestavila enoto mirovnih sil, ki naj bi pripomogla k umiritvi položaja na območju v Zairu, kamor so se zatekli begunci, in ljudem preskrbela najnujnejša živila za preživetje, so Tutsiji sto tisočem Hutujev dovolili, da se vrnejo v Ruando (Kronika 20. stoletja, 1998: 87). Represalije proti Hutujcem - vključno z masakri nad hutujskimi begunci v Demokratični Republiki Kongo - v letih 1996 in 1997, so se pričele potem, ko so Tutsiji znova pridobili moč.

Do konca leta 1997 se je iz tujih begunskih taborišč vrnila večina beguncev. Razmere v državi so se nekoliko uredile, vendar se so se tu in tam še vedno vneli spopadi med vladno vojsko (večinoma Tutsiji) in hutujskimi milicami ter oboroženimi roparskimi skupinami. Po letu 1997 je ruandska vlada delala na obnovi njihovega sodnega in pravnega sistema, usposabljanju nove preiskovalne policije, tožilcev in sodnikov zaradi sodnih procesov proti nekaj sto tisočim aretiranim ljudem, ki so bili poslani v zapore in čakajo na sojenje glede obtožb zaradi kršenja človekovih pravic. Maja 1998 se je bivši ministrski predsednik Ruande zagovarjal glede obtožb storitve genocidnih dejanj pred mednarodnim sodiščem.

Skupno vsem notranjim nasilnim konfliktom (državljskih vojn, prepиров in ostalih oblik nasilnega državljskega nemira) je, da se tipično odvijajo znotraj razkrojnih držav. Številne velike kršitve človekovih pravic povzročajo državne vlade (genocid, etnično čiščenje in ostale kršitve). Nasilni notranji konflikti in tudi velike in številčne kršitve človekovih pravic s strani vlad imajo skoraj vedno nesprejemljive mednarodne

posledice. Pojavlja se na primer veliko število beguncev ter politična in vojaška destabilizacija regije.

4.2.3. OBLIKOVANJE MEDNARODNEGA KAZENSKEGA SODIŠČA ZA RUANDO (1994)

V upoštevanju pregona za najbolj resne krutosti proti človeštvu obstaja mejnik, in sicer, ko je leta 1993 in 1994 VS ZN ustanovil ad hoc mednarodni kazenski tribunal za pregon oseb, ki so odgovorne za dejanja zločina genocida, zločinov proti človeštvu in resnih kršitev mednarodnega humanitarnega prava, zagrešena in storjena v bivši Jugoslaviji in Ruandi.

4. avgusta 1993 je začel veljati "Arusha mirovni sporazum", ki so ga sprejeli udeleženci v ruandski tragediji. Ta sporazum bi bil lahko najboljša možnost narodne sprave v Ruandi, toda ni zaživel.

Na podlagi resolucije VS ZN številka 955 je bilo leta 1994 vzpostavljeno Mednarodno kazensko sodišče za območje Ruande (MKSR) (<http://www.ictt.org/ENGLISH/Resolutions/955e.htm>). Pred tem je bila na podlagi Resolucij VS številka 918 in 925 oblikovana misija ZN za Ruando (UNAMIR). 30. aprila 1994 je predsednik VS ZN obsodil situacijo v Ruandi in pozval določene osebe, da so odgovorne za vse kršitve mednarodnega humanitarnega prava v Ruandi, posebej še za tiste, ki so se zagrešili proti civilnemu prebivalstvu. 30. aprila 1994 je bila sprejeta resolucija številka 918, ki se je nanašala na preiskovanje resnih kršitev humanitarnega prava v Ruandi v času konflikta. 25. maja 1994 je komisija ZN za človekove pravice določila posebnega poročevalca za Ruando Bacreija Waly Ndiaye, ki je opravljal delo na priporočilo Visokega komisariata ZN za človekove pravice. 31. maja 1994 je generalni sekretar izdal poročilo, v katerem je bilo zapisano, da se masakri v Ruandi nadaljujejo še bolj sistematično, širše in huje, vse do genocida. Pozval je k preiskavi, da bi tako oblikoval resnico in bi se določila odgovornost za takšna dejanja. 1. julija 1994 je bila z resolucijo VS ZN številka 935 brezpogojno ustanovljena nepristranska komisija ekspertov, da bi odkrili in priskrbeli

podatke o resnih kršitvah mednarodnega humanitarnega prava, vključno z možnimi dejanji genocida. Pozvali so k mednarodnemu sodelovanju pri zagotavljanju in priskrbi teh podatkov.

Z resolucijo številka 977 iz leta 1995 (<http://www.ictt.org/ENGLISH/Resolutions/scr977e.htm>) je VS ZN na podlagi dogovora med ZN in tanzanijsko vlado odločil, da bo sedež MKSR v Arushi v Tanzaniji.

Sama pot do ustanovitve MKSR je podobna tisti, ki je privedla do ustanovitve MKSJ. Po nekaj resolucijah, v katerih je VS ZN sprte strani opozoril na dolžnost spoštovanja mednarodnega humanitarnega prava in s katerim je ustanovil preiskovalno telo izvedencev (resoluciji VS št. 918 z dne 17. maja 1994 in št. 935 z dne 1. julija 1994), se je 8. novembra 1994 z resolucijo št. 955 odločil ustanoviti podoben pomožni sodni organ, kot ga je ustanovil za območje bivše Jugoslavije.

MKSR se od MKSJ na področju pristojnosti razlikuje v treh točkah (Blakesley, 1997:2000-2003):

1. MKSR ni stvarno pristojno za kršitve zakonov in običajev v vojni, glede ženevskih konvencij pa je njegova pristojnost omejena zgolj na 3. člen, ki je skupen vsem štirim konvencijam in na II. dopolnilni protokol z dne 8. junija 1977 (4. člen statuta MKSR).
2. Krajevna pristojnost MKSR ni omejena zgolj na ozemlje Ruande, temveč tudi sosednjih držav, če je osumljenec hudodelstva državljan Ruande (7. člen).
3. Časovna pristojnost MKSR je omejena na obdobje od 1. januarja 1994 do 31. decembra 1994 (7. člen).

Bassiouni (1998: 19) omenja, da sta obe mednarodni sodišči v svetu pridobili priznanje in verodostojnost, kar je botrovalo večji podpori ustanovitve take stalne institucije v mednarodni skupnosti. S tem bi se izognili težavam, ki jih prinašajo ad hoc institucije.

Vsebinska pristojnost MKS za pregon oseb, odgovornih za genocid in druge resne kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjenih na območju Ruande in državljanov Ruande, ki so odgovorni za genocid in druge takšne kršitve, ki so storjene na ozemlju sosednjih držav med 1. januarjem 1994 in 31. decembrom 1994, je določena

v 2., 3. in 4. členu statuta MKSR. Stvarna pristojnost, ki je definirana v teh členih, je posledica dejstva, da je potekal na območju Ruande notranji spopad. Pri definiranju vsebinske pristojnosti je vključen tudi II. dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam, ki se nanaša na oborožene spopade nemednarodnega značaja. Glede na statut je MKSR pristojno za (Blakesley, 1997: 207-209):

a) **GENOCID** (1. odstavek 2.člena) pomeni katerokoli od naslednjih dejanj (definirana so v 2. odstavku 2. člena), storjeno z namenom, da se do kraja ali delno uniči kakšna narodna, etnična, rasna ali verska skupina:

- ubijanje pripadnikov skupine;
- prizadejanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom skupine;
- namerno spravljanje skupine v take življenjske razmere, ki vodijo k njenemu popolnemu ali delnemu pokončanju;
- nalaganje ukrepov, s katerimi se preprečujejo rojstva med pripadniki skupine;
- prisilno odvzemanje otrok eni skupini in dajanje drugi.

MKSR ima po tej določbi moč tožiti osebe, ki so prisostvovale pri hudodelstvu genocida, kot je določeno v 2. odstavku tega člena ali pa osebe, ki so prisostvovale pri katerih koli dejanjih, ki so definirana v 3. odstavku tega člena. Po 3. členu 2. odstavka so kazniva tudi naslednja dejanja: zarota za storitev genocida, neposredno ali javno pozivanje k storitvi genocida, poizkus genocida ter udeležba pri njem.

b) **HUDODELSTVA ZOPER ČLOVEČNOST** (3. člen), ki so storjena kot del zelo razširjenega ali sistematičnega napada, naperjena zoper katero koli civilno prebivalstvo na nacionalni, politični, etnični, rasni ali verski podlagi. Ta dejanja so sledeča:

- poboj;
- iztrebljanje;
- izseljevanje;
- zaslužnje;
- zapiranje;
- mučenje;
- posilstvo;
- preganjanje na politični, rasni in verski podlagi;

- druga nečloveška dejanja.

Vsi ti prestopki so definirani že v 6. členu Ustanovne listine nürnberškega sodišča. V 3. členu statuta MKSR so dodane še določbe glede mučenja in posilstev.

c) KRŠITVE SKUPNEGA 3. ČLENA ŽENEVSKIH KONVENCIJ IN II. DOPOLNILNEGA PROTOKOLA (4. člen), obsegajo:

- ogrožanje življenja in nasilje nad osebnostno nedotakljivostjo, še posebej pobijanje, kruto ravnanje kot je mučenje, pohabljenje ali druge oblike telesnega kaznovanja;
- kolektivno kaznovanje;
- jemanje talcev;
- dejanja terorizma;
- nasilje nad osebnim dostojanstvom, še posebej ponižujoče in sramotilno ravnanje, posilstvo, vsiljena prostitucija in vse oblike nedostojnih napadov;
- plenjenje;
- izrekanje in izvrševanje kazni brez predhodnega sojenja pred rednimi sodišči, kar zagotavlja vsa sodna jamstva, ki jih civilizirani narodi priznavajo kot neizogibna;
- grožnja katerega od predvidenih dejanj (Blakesley, 1997:208).

Prvi človek na mednarodni ravni, ki je bil obsojen genocida v zgodovini nasploh, je bil Jean Paul Akayesu. Bil je pripadnik ruandske policije. Obtožili so ga, da je pod njegovim vodenjem lokalne policije v vasi Taba umrlo vsaj 2.000 Tutsijev in da je Akayesu za te umore moral vedeti. Sodišče ga je 2. septembra 1998 spoznalo za krivega genocida, neposrednega in javnega hujskanja h genocidu in zločinov proti človeštvu (Ball, 1999: 144-180).

Dejanja genocida in zločine proti človeštvu je težko preiskovati. Razkrivanje genocidnih dejanj zahteva sodne postopke in preiskovanje, da se dokaže obtoženčev poseben namen po uničenju (v celoti ali delno) verske, etnične, narodne ali rasne skupine. Pozivi o kaznovanju nove kategorije vojnih zločinov proti človeštvu so se uresničili z ustanovitvijo MKS, ki je pričelo z delovanjem leta 2003 v Haagu.

4.2.4. GENOCID V RUANDI KOT PROBLEM

Veliko držav trdi, da dejanja storitve genocida niso njihov problem, saj so mnoge od njih podpisnice mednarodne Konvencije o preprečevanju in kaznovanju hudodelstva genocida. Često države ločijo svoje nacionalne interese od mednarodnih obvez, izpostavljajo svoje ekonomske interese kot dolgoročne (Fein, 2000:42). Po mnenju Helene Fein je zaščita in prevenција pred genocidnimi dejanji v nacionalnem interesu vseh zaradi mednarodne varnosti in gospodarstva, saj so posledice genocida, kadar se razplamti, grozovite. Veliko je tudi število beguncev, ki povzročajo stroške državam. Problem je predvsem socialni, vpliva na trga dela, rast cen. Vlogo beguncev izkoriščajo tudi vojaške sile, ki so povzročile genocid in ostala kriminalna dejanja.

V ruandski vojni je veliko opozoril in številnih znamenj kazalo na zagrešitev genocida. General Romeo Dallaire, poveljnik UNAMIR, je prejel opozorila o zagrešitvi dejanj hudodelstva genocida v začetku decembra 1993. Enajstega januarja 1994 je obvestil ZN, da mu je ključni obveščevalec povedal, kje je bilo pomorjenih okoli 800 000 Tutsijev (celotna skupina) in na tisoče Hutujev, ki so nasprotovali genocidni zaroti. Načrtovalci genocida so sestavili seznam in aktivirali Interhamwe za ubijanje. Hujskali so k državljanski vojni in odstranitvi belgijskih skupin kot ključnega elementa sil UNAMIR in jih izzivali k umiku (Fein, 2000: 56).

Tragedijo Ruande označujemo kot posledico populacijskih pritiskov, povezanosti dveh dežel, ki sta bili v preteklosti sosedni in 30-letnemu etnicizmu kot instrumentu politične mobilizacije. Polarizacija med dvema etničnima skupinama sega v obdobje bojev Ruande za neodvisnost leta 1992 (Glynne Evans, 1997: 19,21).

Množična nasilna dejanja, kot sta vojna in genocid, ubijajo, pohablajo in porušijo čustveno ravnovesje preživelih, njihovih družin in okolja. Iz primera državljanske vojne v Ruandi lahko ugotovimo, da storitev genocida ni bila priložnost samo za vojni plen, ampak tudi kot izhodišče proti tistim, ki so uživali v nepoštenih zasluških in ugodnostih ter občutka koristnosti v družbi. Pri vsem tem je absurdno, da svet v času pokolov med

Hutuji in Tutsiji ni pravočasno reagiral. Mediji niso dovolj poročali o dogajanju v Ruandi, ko je bila tam humanitarna katastrofa.

Otroci v Ruandi so bili še posebno ranljivi med ruandskim genocidom leta 1994. Hutujski vojaki in pripadniki milic so namerno ubijali otroke v skupinah ali pa skupaj z družinami. Otroke so silili, da so ubijali druge otroke. Tutske dečke so pohabili, deklice in mlade ženske so posiljevali. Žrtve posilstev so bile v 18,4 % stare 17 let ali mlajše in skoraj 67 % jih je bilo starih od 14 do 25 let. Najhujše grozodejstvo nad otroki se je zgodilo 1. maja 1994, ko so hutujski vojaki in pripadniki milic ubili 21 otrok, ki so se bili zatekli v sirotišnico Rdečega križa v Butare (<http://jama-slo-prahacom/jama97-4/html/ruanda.html>, str.1-8, 24.11.2003). Velik del preživelega prebivalstva, odraslih in otrok je doživelo in utrpelo zelo hude, v nekaterih primerih nepopravljive telesne poškodbe in psihološke travme. Najobičajnejše motnje pri travmatiziranih otrocih so bile: nočne more, motnje spanja, podoživljanje prestanega pretresa, prepričanje, da se bo dogodek ponovil, vedenjske motnje, zatekanje v igro, prekomerna čuječnost, izogibanje simbolnim dogodkom in predmetom, psihosomatske motnje, zaprtost vase, obup, močan splošni strah in motnje v vedenju z izgubo orientacije ter begom iz resničnosti. Upamo lahko, da bodo preboleli travme genocida ter da bodo bili sposobni normalno živeti. Kako se bodo ruandski otroci odzvali na rane genocida, je precej odvisno od socialnega in kulturnega okrevanja širše skupnosti. Mreža socialne pomoči otrokom ter mednarodni programi pomoči za pravno urejenost in utrditev skupnosti bodo pomagali zaustaviti ruandski krog splošnega nasilja in maščevanja. Obstaja velika verjetnost, da bosta ponovno izbruhnila jeza in sovraštvo prizadete generacije. Pomembno je, da otroci in prav tako odrasli, ki so sami doživeli brutalnost ali so ji bili priča, občutijo, da družba takšno ravnanje ne samo obsoja, ampak tudi zares skuša kaznovati odgovorne. Problem genocida in eno najtežjih vprašanj v Ruandi po državljanski vojni je nameščanje sirot in ostalih otrok brez spremstva staršev ali širše družine. Ko se je morija v Ruandi začela, otroci in starši niso bili skupaj, saj so bežali v različne smeri ali pa so se izgubili v reki tisočih beguncev. Po drugi svetovni vojni je nastal najširši program za iskanje oseb pod pokroviteljstvom Rdečega križa. Otroški centri in sirotišnice so rešili in zaščitili življenje otrok pred nasiljem in travmami neposredno po genocidu. Vendar pa so v Ruandi zaradi birokratskih razlogov delovali slabi otroški centri in sirotišnice (<http://jama-slo-prahacom/jama97-4/html/ruanda.html>).

07. aprila 2004 je **GS** na posebnem zasedanju **določila 7. april** za **Mednarodni dan spomina na žrtve genocida v Ruandi**. Opozorili so, da je nevarnost genocida strašljivo resnična. Sprejeli so plan za preprečevanje bodočih genocidnih dejanj, ki zadeva celoten sistem ZN. Prvič: preprečevanje oboroženih spopadov, drugič: zaščita civilnega prebivalstva med oboroženim spopadom, tretjič: kaznovanje, četrtič: odkrivanje zgodnjih in pravočasnih opozorilnih znamenj, petič: potreba po hitri, pravočasni in učinkoviti akciji (<http://www.unhchr.ch/hurricane/hu.../185F7F0FB5373464C1256E6F0048811F?opendocument>).

5. ZAKLJUČEK

V prvem poglavju diplomske naloge sem si zastavila hipotezo, da ima uporaba določenih oblik hudodelstva genocida v državljanski vojni z vidika zločinov proti človeštvu nujno mednarodno kazensko odgovornost organizatorjev in voditeljev hudodelstva genocida. V času konfliktov so dejanja, ki povzročajo etnično čiščenje in genocidna dejanja označena kot vojni zločini. Mednarodno humanitarno pravo prepoveduje vse metode vojskovanja, v katerih je prvi in osnovni namen povečevanje terorja med civilnim prebivalstvom, nasilno razseljevanje populacije ter deportacije. Zločinci takšnih dejanj so predmet kazenskih sankcij. Nujnost po učinkovitem in pravočasnem odkrivanju ter sankcioniranju protipravnih in nečloveških dejanj zločina genocida se je izkazala tudi v času ruandske državljanske vojne. Hipotezo moram vsekakor potrditi.

Hudodelstvo genocida in s tem kršitve človekovih pravic, ki sem jih v diplomski nalogi podala skozi pregled Konvencije o genocidu iz leta 1948 ter iz sociološkega vidika, spadajo po mojem mnenju med najbolj nečloveška dejanja, ki jih človek lahko prizadene sočloveku in njegovemu obstoju, vključno z vsemi posledicami takšnih dejanj v bivanjskem okolju. Želja po ekonomski in politični nadvladi ter strah določene večinske ali manjšinske (vladajoče ali nevladajoče) skupine za njen obstanek, so osnovni razlogi za nasilje, ki sprevrača ljudi v razbojnike in nasilneže. Kaznivemu dejanju nujno sledi kazen. Odgovornost pri odpravljanju in kaznovanju vseh kršitev

človekovih pravic in mednarodno pravnih norm je tako na strani mednarodne skupnosti kot tudi na strani posameznih držav. Odgovornost posameznih držav se ne nanaša samo na odpravljanje kaznivih dejanj, ki so na podlagi zakonodaje posamezne države označena kot kazniva, temveč se nanašajo tudi na sankcioniranje kaznivih dejanj, ki jih je mednarodna skupnost pripoznala kot kazniva in so vsebovana v zakonih posameznih držav. Pri tem se je treba zavedati, kot ugotavlja Cerar (2002:28), da *“pravnomočna sodna rešitev pravnega spora razreši spor le na “pravni” ravni nikakor pa ne na notranji (med)človeški (moralni, psihološki) ravni, kjer se takšen spor tudi po sodni razrešitvi pogosto tako ali drugače nadaljuje ter včasih celo zaostri”*. Dolgotrajno sovraštvo, odkrito in prikrito nasilje ter napetosti med določenimi etničnimi skupinami v neki državi je po mojem mnenju nemogoče odpraviti tako na pravni kot tudi na človeški ravni. V boju za obstanek se je posameznik pri zagotavljanju svojih koristi in želja pripravljen posluževati vseh razpoložljivih sredstev, ki jih ima na voljo. Le od človeka samega (njegove narave) pa je odvisno, ali bo ravnal v mejah razuma in dovoljenega ravnanja ter ali bo njegova zavest primarno spoštovala človeške pravice. Zgolj samo sodno reševanje kršitev ne privede do miru in stabilnosti med etničnimi skupinami v posamezni državi in širši regiji. Zavedati se moramo, da je praksa marsikaterih sodišč (državnih ali na mednarodni ravni) pomanjkljiva.

Nepravočasno odkrivanje groženj in napetosti v posameznih državah lahko resno ogrozi mir v posamezni regiji, kar dokazuje tudi primer državljanske vojne v Ruandi. Zato se potrjuje hipoteza, da je državljanska vojna v Ruandi predstavljala grožnjo mednarodnemu miru in varnosti v širši regiji. Velik val beguncev je bil tako na strani Hutujev kot tudi Tutsijev. Sovraštvo in napetosti izven meja Ruande, ko so ljudje bežali v Zaire in ostale sosednje države, se ni umirilo. Napetosti in pobijanja med etničnima skupinama so se nadaljevala tudi izven ruandskega ozemlja. Za vse takšne spore je značilno, da lahko prerastejo v zelo široke razsežnosti. Zaobjamejo lahko tudi prebivalstvo v sosednjih državah, kamor se napetosti med etničnimi skupinami prenašajo.

Pri vsem je tudi vprašljiva učinkovitost mednarodne skupnosti pri preprečevanju in kaznovanju zločinov, npr. zločina genocida. V mnogih primerih je bila dokazana neučinkovitost skupnosti pri preprečevanju genocida. Iz primera državljanske vojne v Ruandi se vidi, da se napetosti med Hutuji in Tutsiji niso pojavile šele leta 1994, ko se

je zagrešil genocid. Intenzivnost napetosti se je formirala že desetletja prej. Kljub željam nekaterih politikov, da bi ZN odigrali preventivno vlogo že prej, se to ni zgodilo. Zato potrjujem tudi drugo izvedeno hipotezo, da je bilo vmešavanje mednarodne skupnosti v notranje zadeve Ruande upravičeno. Hkrati dodajam, da se je učinkovitost mednarodne skupnosti pri posredovanju oziroma preprečevanju državljanske vojne in posledično genocida v Ruandi po mojem mnenju izkazala kot nepravčasna, nezadostna in neučinkovita. Humanitarna katastrofa je dokazovala neustrezno pripravljenost mednarodne skupnosti. Začetno delo je pestilo predvsem pomanjkanje osebja, zdravil, slabe higienske in sanitarne razmere. Afrika je dolga leta ostajala nekakšen "pozabljeni kontinent". Prednost je mednarodna skupnost dajala razreševanju zanjo bolj ključnih nalog, saj so bili njeni interesi usmerjeni predvsem na druga strateško pomembna območja. Problem pri reševanju ruandske krize je bil tudi v tem, da se je mednarodna skupnost ravno v času prej omenjene krize soočala in bila preobremenjena z reševanjem tudi drugih kriznih območij in humanitarnih ter vojnih situacij v BiH, Somaliji, Iraku in na Haitiju.

Skozi analizo primerov in različnih vzrokov za nasilje in zločine, njihovih značilnosti ter neučinkovitosti mednarodne skupnosti in posameznih sodišč se vidi, da je ustanovitev stalnega MKS nujna. Problem, ki ga pri tem sodišču vidim je, da so njegovo delovanje in aktivnosti problematične predvsem v tistih primerih, ko določena država ne bo pripravljena ratificirati pogodbe. S tem bo delovanje sodišča še bolj oteženo in postopki dolgotrajni.

Iz primera državljanske vojne v Ruandi in zagrešenih genocidnih dejanj ugotovimo, da je bil genocid dobro načrtovana akcija, saj je ruandska vlada leta 1993 iz Kitajske uvozila več mačet. Z množico obglavljenih, zaklanih in sežganih žrtev v ruandskih pokolih označujemo ta genocid kot eden najhujših po drugi svetovni vojni. Črna skrinjica strmoglavljenega letala, v katerem so izgubili življenje predsedniki je veljala kot izgubljena. Meseca marca 2004 so jo našli v ZN. Iz prakse MKSR ter njegovega delovanja ugotovimo, da je bilo v devetih letih obsojenih le osemnajst odgovornih oseb. Problem je v tem, ker je postopek kompliciran in povzet po anglosaksonskem vzoru. Problem so tudi zelo slabe raziskave in preiskave ter s tem povezane slabe obsodbe. V detajle morajo zasliševati priče, saj pisnih dokazov ni. Tožilstvo v rednih postopkih ni uspelo dokazati zarote, da je bil genocid vnaprej pripravljen. Kot genocid pa so

definirali množična posilstva. Četudi bi ZN povečali kontingent vojakov, bi bili pri obrambi dokaj neuspešni. Napadalci, ki so bili oboroženi s strelnim orožjem, so bili številni in če bi bile sile ZN razpršene, genocida ne bi bilo mogoče preprečiti.

Po moji oceni časovna pristojnost MKS nikakor ne bi smela biti omejena zgolj in samo na zločine, ki so bili in bodo storjeni po 1. juliju 2002. Mislim, da bi moralo omenjeno sodišče posredovati tudi pri sankcioniranju zločincev vojne na območju bivše Jugoslavije kakor tudi zločincev iz državljanske vojne v Ruandi. Prav ti dve krizi sta nakazali pobude za ustanovitev MKS. Iz sodne prakse MKSJ in MKSR vidimo, da se ti dve sodišči soočata s težavami. Problem je predvsem v dokazovanju zagrešitve hudodelstev in zločinov, saj so bili mnogi ukazi posredovani ustno. Dokazovanje v takšnih primerih je dolgotrajno. Glede na primere sankcioniranja storilcev hudodelstva genocida se pojavljajo tako težave že na nivoju nacionalne države. Mnoge države iz različnih vzrokov ne morejo soditi storilcem zaradi neučinkovitosti njihovih sodišč, neustrezne pravne osnove ter zaradi ukvarjanja s povojnimi problemi, rekonstrukcijo v sami državi kot tudi v regiji. Zato naj bi te pomanjkljivosti in težave odpravila pristojna mednarodna sodišča.

6. SEZNAM VIROV:

6.1. SEKUNDARNI VIRI:

1. Abiew, Francis Koffi (2002): *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*. Kluwer Law International, The Hague/London/Boston.
2. Ahmed S., Akbar (2002): "Ethnic Cleansing": A Metaphor for Our Time?. V: *Genocide: an anthropological reader*. Blackwell Publishers Inc., Oxford.
3. Appadurai, Arjun (2002): *Dead Certainty: Ethnic Violence in the Era of Globalization*. V: *Genocide: an anthropological reader*. Blackwell Publishers Inc., Oxford.
4. Bassiouni, Cherif M (1998): *The Statute of the international Criminal Court: A Documentary History*. Irvington – on – Hudson. Transnational Publishers, Inc., New York.
5. Bauman, Zygmunt (2002): *Modernity and the Holocaust*. V: *Genocide: an anthropological reader*. Blackwell Publishers Inc., Oxford.
6. Bavcon, Ljubo, Alenka Šelih (1996): *Kazensko pravo*. Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
7. Benko, Vladimir (1997): *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
8. Blakesley, Christopher L. (1997): *Atrocity and Its Prosecution*. V: McCormack, Timothy I.H. (ur.): *The Law of War Crimes. National and International Approaches*. Kluwer Law International. The Hague/London/Boston.
9. Cerar, Miro (ml.) (1993): *Večrazsežnost človekovih pravic in dolžnosti*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
10. Clark, Roger S. (1997): *Nurnberg and Tokyo in Contemporary Perspective*. V: McCormack, Timothy L.H. (ur.): *The Law of War Crimes. National and International approaches*. Kluwer law International. The Hague/London/Boston.
11. *Družinski Atlas sveta* (2001). Slovenska knjiga d.o.o., Ljubljana.
12. *Enciklopedija Slovenije* (2000). 14. Zvezek (U-We). Mladinska knjiga, Ljubljana.
13. Freedman, Lawrence (ur) (1994): *War*. Oxford University Press, Oxford.
14. Fein, Helen (1993): *Genocide a sociological perspective*. SAGE Publications Ltd. London.

15. Fein Helen (2000): The ThreeP's of Genocide Prevention: With application to a Genocide Foretold-Rwanda. V: Reimer, Neal (ur.): Protection against Genocide. Mission Impossible, str. 41-67. Westport, Connecticut.
16. Geller, Daniel (1998): Nations at War,. Cambridge University Press, United Kingdom.
17. Giddens, Anthony (1985): The Nation – State and Violence, Polity Press, Cambridge, Oxford.
18. Giddens, Anthony (1987): Social Theory and Modern Sociology. Polity Press, Oxford.
19. Hebel Herman in Darryl Robinson (1999): Crimes within the Jurisdiction of the Court. V: Lee Roy S. (ur). (1999): The International Criminal Court. The Making of the Rome Statute. Issues, Negotiations, Results. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International.
20. Henderson, Errol in David Singer (2000): Civil War in the Post – Colonial World, 1946-92. V: Journal of Peace Research, Vol. 37, št.3, maj 2000. Sage Publications/PRIO. International Peace Research Institute, Oslo.
21. Humanitarian Intervention Legal and Political Aspects (1999). Danish Institute of International Affairs (DUPI), Copenhagen.
22. Huntington, Samuel P. (1993): The third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. University of Oklahoma Press.
23. Jogan, Savin (1997): Mednarodno vojno / humanitarno pravo. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Ljubljana.
24. Keen, David (1998): The Economic Functions of Violence in Civil Wars. International Institute for Strategic Studies. Oxford University Press, London.
25. Keren, Michael, Donald A. Sylvan (2002): International Intervention. Frank Cass & CO.LTD., London.
26. Kranjc, Janez (1994): Latinski pravni reki. Cankarjeva založba, Ljubljana.
27. Kronika 20. stoletja (1998). Mladinska knjiga, Ljubljana.
28. Pravo (2002). Cankarjeva založba, Ljubljana.
29. Lehmann, Ingrid A. (1999): Peacekeeping and Public Information. Frank Cass Publisherrs, London.
30. Lemarchand, Rene (1997): The Rwanda Genocide". V: Totten, Samuel, Parsons, S. William, Charny, W. Israel (ur.): Century of Genocide-Eyewitness Accounts and Critical Views. str 136-170. Garland Publishing, Inc., New York.

31. Maritain, Jacques (2002): Človek in država. Študentska založba, Ljubljana.
32. McCormack, Timothy L. H. (1997): From Sun Tzu to the Sixth Committee: The Evolution of an International Criminal Law Regime. V: McCormack, Timothy L.H, Simpson Gerry J. (1997): The Law of War Crimes. National and International Approaches. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston.
33. Natek, Karel, Marjeta Natek (1999): Države sveta 2000. Mladinska Knjiga, Ljubljana.
34. Newbury, Catharine (2002): Ethnicity and Politics of History in Rwanda. V: David E. Lorey, William H. Beezley (ur.): Genocide, collective violence and popular memory: The politics of Remembrance in the Twentieth Century. Scholarly Resources Inc., USA.
35. Rizman, Rudi (1991): O etnonacionalizmu. Zbornik študije. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
36. Sipri Yearbook (1994). Stocholm International Peace Research Institute. Sweden, Oxford University Press.
37. Sipri Yearbook (1996). Stocholm International Peace Research Institute, Sweden, Oxford University Press.
38. Tatalović, Siniša (1999): Etnični konflikti in varnost Makedonije. Teorija in praksa, let. 36, št.6. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
39. The World Book Encyclopedia (1990), Volume No. 16 (Q-R). World Book Inc.,USA.
40. Türk, Danilo (1984): Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in mednarodnem pravu. Mladinska knjiga, Ljubljana.
41. Vejnović, Dušan (1971): Od plemen do narodov v Afriki. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
42. Žabkar, Anton (2003): Marsova dediščina. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

6.2. PRIMARNI VIRI:

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (9. december 1948). V: Roberts, Adam (ur.) (2000): documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.

2. Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field of August 12, 1949. V.: Roberts, Adam (ur.) (2000): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.
3. Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea of August 12, 1949. V: Roberts, Adam (ur.) (2000): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.
4. Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949, v: Adam Roberts (ur.): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.
5. Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of August 12, 1949. V: Roberts, Adam (ur.) (2000): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.
6. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I).V: Roberts, Adam (ur.) (2000): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.
7. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II). V: Roberts, Adam Roberts (ur.) (2000): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.
8. Convention relating to the Status of Refugees (1951). V: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm - 24.11.2003
9. Universal Declaration of Human Rights (10. December 1948). V: <http://www.un.org/Overview/rights.html> - 24.11.2003
10. Protocol relating to the Status of Refugees (31. januar 1967). V: <http://untreaty.un.org/English/millennium/law/v-14.html>- 24.11.2003
11. Resolution 977 (1995). V: [http://www.ictor.org/ENGLISH/Resolutions\(scr977e.html](http://www.ictor.org/ENGLISH/Resolutions(scr977e.html) - 12.12.2003
12. Resolution 955 (1994). V: <http://www.ictor.org/ENGLISH/Resolutions/955e.html> - 12.12.2003
13. Ustanovna listina Združenih narodov. V: Benko, Vladimir (1997): Zgodovina mednarodnih odnosov. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

14. Rome Statute of the International Criminal Court. V: Roberts, Adam (ur.) (2000): Documents on the Laws of War. Oxford University Press, Oxford.

6.3. INTERNETNI VIRI:

1. The triumph of evil.V: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/etc/slaughter.html> – 12.12.2003
2. International Criminal Tribunal for Rwanda. V: <http://www.un.org/ictt/> - 12.12.2003
3. International Criminal Tribunal for Rwanda. V: <http://www.ictt.org/ENGLISH/cases/completed.htm> – 12.12.2003
4. Raphael Lemkin and the Invention of “Genocide”. V: <http://vho.org./GB/Journals/JHR/2/1Martin19-34.html> – 25.11.2002
5. The Genocide. V: <http://www.hrw.org/reports/1999/rwanda/Geno.html> 25.11.2002
6. Secretary-General to Commission on Human Rights: The Risk of Genocide is frighteningly real. V:<http://www.unhchr.ch/huricane/hu.../185F7F0FB5373464C1256E6F0048811F?opendocument> – 08.04.2004